Coloniile germane din Dobrogea

de

Ioan Georgescu

profesor la Liceul „Mircea cel Bătrân", Constanţa

Extras din „Analele Dobrogei", anul VII 1926

Cernăuţi 1926

Institutul de arte grafice şi editură „Glasul Bucovinei"

8529

COLONIILE GERMANE DIN DOBROGEA

Introducere

Intâia colonizare germană în Dobrogea n'a fost operă de Stat, ca în Rusia, unde autorităţile purtau grije deosebită de colonişti.

Nemţii din Dobrogea au plecat din Rusia nesiliţi şi nechemaţi de nimeni. Căutându-şi în altă parte de lume, cine ştie unde, norocul, ei numai întâmplător se opresc în această provincie. De aici caracterul sporadic, fragmentar, isolat, lipsit de orice sistem al acestor colonii. Cele dintâi colonii au şi fost nişte aşezări proaste, aproape sălbatice. In arhivele Statului turcesc de pe vremuri zadarnic am căuta acte relative la această colonizare; n'am găsi nimic, sau aproape nimic. Coloniştii au fost lăsaţi de capul lor, într'o completă părăsire. La început ei nu aveau nici preoţi, nici învăţători. Nu se purtau nici registre de stare civilă, nici situaţii matriculare. Aspectul acesta rudimentar, patriarhal, l-au păstrat coloniştii germani până în ziua de astăzi, rămânând şi acum ceea ce au fost dela început: un popor de ţărani, fără o pătură cultă eşită din mijlocul lor şi fără de o literatură relativă la ei.

Aşa se face că timp de aproape o jumătate de secol aceste colonii n'au dat nici măcar un cronicar sau analist, cât de simplu, din mijlocul lor. In vreme ce coloniile germane din Rusia au fost cercetate şi urmărite cu deamănuntul, privitor la cele din Dobrogea nu e nici o lucrare de seamă.

La 1883 apare cel dintâiu apel redactat în numele acestor colonişti de preotul evanghelic din Bucureşti, Wilibald Ştefan Teutschländer, autorul unei monografii asupra comunităţii evangelice din Bucureşti, precum şi al unei istorii a tuturor comunităţilor evangelice din România („Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde in Bukarest", Bucureşti 1869 şi „Geschichte der evang. Gemeinden in Rumänien mit besonderer Berücksichtigung des Deutschtums", Bucureşti 1891). Apelul lui Teutschländer a fost tipărit întâiu în „Bukarester Zeitung", mai apoi reprodus de „Weltpost" din Germania. — Notiţe şi informaţii, privitoare la aceste colonii, se mai găsesc în lucrarea fostului

preot evangelic din Brăila, mai pe urmă în Bucureşti, H. Meyer („Die Diaspora der deutschen evang. Kirche in Rumänien, Serbien und Bulgarien", Potsdam 1901), precum şi în anuarele societăţii culturale germane din România („Jahrbücher des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien", Bucureşti, 1910, 1911 şi 1913), asemenea şi în lucrarea lui Emil Fischer asupra coloniilor germane din România, publicată în revista „Von der Heide" din Timişoara, VII, 1—3. — Bogat material informativ se mai găseşte şi în arhivele unora dintre bisericile germane din Dobrogea, ca, de exemplu, la cea din Atmagea, deşi a fost jăfuită de ruşi.

In vara sau toamna 1841 şi-au făcut apariţia în Dobrogea cei dintâi ţărani germani.

Ei au venit din Berezina, Leipzig şi alte colonii din părţile Varşoviei, aşezându-se mai întâiu la Măcin, unde au stat o iarnă întreagă. Pe urmă s'au aşezat în comuna Acpunar, situată mai spre miazăzi cu vreo 30 Km. pe şoseaua dela Babadag. Aceasta a fost cea dintâiu colonie nemţească din Dobrogea.

Pela 1840 au pornit o seamă de colonişti germani din Rusia să-şi caute o altă patrie. Ei au rătăcit multă vreme prin Moldova pe la Botoşani, Baia, Vaslui, — localităţi ce se găsesc şi în unele acte de botez. Alţii au stat un an întreg la Ploeşti, mai apoi la Borduşani, 12 Km. spre Nord de Feteşti.

Un număr mai mare de colonişti catolici din gubernia Cherson a venit în anii 1841—2 la Călăraşi. Şi iarăşi alţii la Silistra. Relativ la aceştia din urmă se găseşte o însemnare in notele de drum prin Orient ale profesorului Karl Koch („Wanderungen im Orient während der Jahre 1843 und 1844", Weimar 1846, Bd. I. p. 108) care, în drum spre Constanţa, văzu la Cernavoda familii nemţeşti în cară din Basarabia. Aceştia i-au povestit că vreo 300 de familii germane din Rusia s'au adresat guvernului turc să le dea voie să se aşeze în Dobrogea. Turcii au refuzat. De aceea rătăcesc bieţii oameni, observă Koch, şi încearcă să-şi câştige pâinea plină de amărăciune şi necaz prin cărăuşie şi lucru manual. Cei mai mulţi se găsiau atunci în Muntenia şi numai 11 familii au izbutit să se oploşiască în Silistra. Unii dintre coloniştii aceştia s'au pripăşit până în Ungaria pentru a se întoarce iarăş în Ţara Românească şi, de aici, în Dobrogea.

La 6 Km. spre Nord de Brăila, e şi astăzi Satul nemţesc (Jacobsonsthal), întemeiat de coloniştii germani din Basarabia, pribegiţi pe la Ploeşti şi Brăila. Ei s'au aşezat într'o regiune inundabilă, ca simpli chirieşi. Cu toate dezastrele inundaţiilor dese, ei s'au întors şi se întorc încă la vatra cea veche. In răsboiul din 1916 ei au fost evacuaţi şi aşezaţi la Chiţcani. Aici i-a cercetat în vara 1917 scriitorul Paul Traeger, căruia i-au

declarat că nu mai vor să rămână în Ţara Românească. După tratatul de pace dela Buftea, însă, cei mai mulţi s'au întors acasă, iar ceilalţi au plecat spre Curlanda în căutarea unei noui patrii.

La 1840 au plecat mulţi colonişti nemţi, atât din Basarabia, cât şi din Cherson.

Care a fost cauza acestei pribegiri?

Din bogatele şi numeroasele lucrări relative la coloniile din Rusia se ştie că aici s'au desvoltat foarte bine aceste colonii, ajungând curând la o stare înfloritoare. Ce-i va fi determinat pe oamenii aceştia să-şi lase comunele lor aşa de înfloritoare şi, luând toiagul pribegiei în mână, să înfrunte primejdia necunoscutului şi a nesiguranţei? Simplul fapt că nu le-a mai plăcut să stea acolo, cum zice H. Meyer (l. c. p. 36), nu e o explicaţie mulţumitoare.

Ştiricind printre coloniştii veniţi din Basarabia şi din părţile Odesei, aflăm că adevărata cauză a pribegiei a fost nevoia de pământ. Răspunsul acesta se va părea ciudat celor ce cunosc dărnicia proverbială faţă de coloniştii de pe vremuri a guvernului rusesc. Coloniştii din Basarabia au obţinut foarte mult pământ. Nici unul n'a primit mai puţin de 57 desiatine; cei din Töplitz chiar 78, cei din Krassna 80, iar cei din Brienne 104.

Cum se explică, deci, fenomenul acesta?

Legea de colonizare rusească încă din timpul Ecaterinei II, la 19 Martie 1764, avea oarecari restricţiuni. Pământul distribuit coloniştilor nu se putea nici vinde, nici amaneta, nici împărţi; el revenia de drept, prin moştenire, copilului celui mai mic. Dacă nu rămânea, după moartea colonistului, decât o văduvă şi o fată, atunci pământul devenia proprietatea celui dintâiu bărbat care intra în familie prin căsătorie. La colonizări s'a prevăzut 1/6 parte de teren destinat coloniei ca rezervă pentru înmulţirea populaţiei. Cu toată rezerva aceasta, faţă de înmulţirea atât de rapidă a locuitorilor, terenul de rezervă era insuficient. Dintre colonişti unii au cumpărat sau arendat proprietăţi nouă, ca în 1828 Neufreudenthal, sau în 1838 Helenenthal. In 1841 în districtul Molocina, pe lângă 1033 colonişti gospodari, erau 1700 familii de negospodari, adică fără pământ. In anii următori, aceste familii au cerut guvernului rusesc să le mai dea pământ, fiindcă n'au de unde să trăiască.

In afară de această lipsă de pământ au mai fost şi alte cauze ca: recolta proastă mai mulţi ani dearândul, stagnarea în industrie şi comerţ, boliştile de vite în anii 1835 şi 1836, ciuma din 1837, cutremurul de pământ din 1838 ş. a.

Aceste şi alte cauze au determinat migraţiunea coloniştilor germani din Rusia.

Distingem trei perioade de migraţiune germană în Dobrogea.

Intâia perioadă de migrațiune germană în Dobrogea până la răsboiul crimeic.

După întemeierea celei dintâi colonii nemțești în Dobrogea, Acpunar, unii coloniști s'au dus mai departe la Dechelia lângă Hârșova, unde au stat mai mulți ani. De aici au plecat spre Nord la Cataloi. Astăzi nu se mai găsesc Nemți nici în Dechelia, nici în Hârșova.

In 1848 mica colonie germană din Acpunar primi noui elemente din Satul nemțesc de lângă Brăila. Aceștia au venit în frunte cu Adam Kühn, dela care a rămas o biblie cu însemnări asupra nașterii copiilor săi, precum și asupra pribegiilor lui și a familiilor ce țineau de el.

In toamna 1846 el e în Acpunar și e cel dintâiu primar („Schulze") al acestor coloniști. Dela el a rămas și o matriculă a botezaților din acest sat, cu data de 8 Februarie 1847.

N'a rămas însă aici decât până în toamna 1848. Dela 8 Octombrie 1848 găsim însemnări făcute de el la Atmagea. Coloniștii nemți plecară din Acpunar, deoarece nu mai era de trăit de răul Turcilor, precum își mai amintesc și astăzi cu groază unii bătrâni.

Pe când unii coloniști plecau spre Sud, alții veniau spre Est, așezându-se mai întâiu, între Isaccea și Tulcea, în satul Câșla, unde s'au născut mulți coloniști de mai târziu din Cataloi.

Și în **Tulcea** s'a așezat atunci un considerabil număr de coloniști. Intre aceștia a fost și un anume Konrad Stumpf, căruia primăria din Speyer, districtul Beresina, i-a liberat la 27 April 1842 un certificat de bună purtare. Nemți singuratici vor fi fost și mai înainte în porturile dunărene, aduși probabil de comisiunea europeană ca industriași și muncitori pe vapoare. Cei dintâi și cei mai mulți coloniști germani din Tulcea au fost Șvabi catolici. In Tulcea sunt, de altfel, nouă (9) confesiuni religioase. Aici ei au prosperat în toate privințele. Strada Mircea Vodă de astăzi pe vremuri se numia strada nemțească. In acestă stradă se află biserica și școala catolică germană, clădite în 1872. Visitând Tulcea la 1856, francezul C. Allard („Souvenirs d'Orient, La Bulgarie orientale", Paris 1864, p. 105) a găsit cam 100 de familii germane în oraș și împrejurime. In vara 1858 Wilhelm Hamm („Südöstliche Steppen und Städte", Frankfurt a. M. 1862, p. 48) a fost găzduit chiar în ospătăria germană a unui tirolez însurat cu o săsoaică din Ardeal. Casele nemților din Tulcea erau atunci numai niște bordee acoperite cu stuf și cu ferestre mici, dar încolo ei erau bine înstăriți. Parohia catolică cuprindea

în 1916 în total 51 de familii cu 222 de suflete. Pe lângă nume vechi și specific germane ca: Schiller (Schüler), Strasser, Stumpf, Flaum, Fix, Kreil, Weidemann ş. a. s'a adaos în cursul timpului o serie întreagă de nume străine, mai ales slave. — Nemţii evangelici n'au putut fonda în Tulcea o parohie. S'a făcut o încercare la 13 Septembrie 1857, dar în curând ei au fost alipiţi la parohia din Atmagea. Pe la sfârşitul secolului trecut s'a desfiinţat filiala evangelică din Tulcea, contopindu-se cu secta metodistă, fondată de misionarul Flocken din Odessa, care a clădit două case bune şi şcoală nemţească.

Spre Est de Tulcea, la o distanţă de 6—7 km., e colonia **Malcoci**, aşezată pe terasa calcaroasă de lângă regiunea mlăştinoasă a braţului Sf. Gheorghe. In 1843 s'au aşezat aici cele dintâi 20—25 familii germane, originare din comunele catolice (10 la număr) ale guberniei Cherson. Ei trecură prin Basarabia şi Moldova pe la Focşani spre Călăraşi, unde ar fi petrecut timp de 1 ½ ani şi de unde apoi, prin Galaţi şi Tulcea, s'au aşezat unde se găsesc şi acum. Locul a fost întâiu păduros şi ei au fost nevoiţi să lăzuiască pădurea şi să-şi facă teren de casă şi de curte. Şi pământul şi lemnele erau ale lor. Aproape toţi erau Şvabi. Se găsiau între ei şi Alsacieni, ceeace se vede din formele franceze ale numelor proprii: Georges nu Georg; Charles nu Karl; Louis nu Ludwig. La 1 Novembre 1847 li se face întâia matriculă bisericească de botezaţi, miruiţi, căsătoriţi, şi morţi,-care ne permite o ochire în viaţa interioară a acestor colonişti. Având preoţi străini (italieni şi francezi), numele nemţeşti sunt de multeori foarte schimonosite. De exemplu: Klaaen pentru Klein; Vaidaman pentru Weidemann; Scmit pentru Schmitt ş. a. Ca loc de origine se indică aproape totdeauna „Russia"; rar de tot vre o provincie germană; mai des Alsacia sau Franţa. Ce priveşte cetăţenia se arată cea otomană, iar protectoratul francez („jurisdictio gallica"), având cei mai mulţi paşapoarte franceze. O familie din Bavaria avea paşaport austriac şi se găsia sub acelaş protectorat. Un registru al sufletelor catolice din Malcoci la 1 Novembre 1847 arată 28 familii cu 134 suflete. Până la 1861 veniau mereu tot alte şi alte familii de colonişti. Fiind religiunea acestor colonişti cu totul deosebită de a celorlalţi locuitori, ei se căsătoriau aproape exclusiv între olaltă; rar aduceau flăcăii catolici de aici câte o „luterană" de nevastă din Atmagea. După 20 ani dela întemeiere nu mai veniau colonişti străini. Colonia se sporia normal numai prin naşteri, nu şi prin admigraţiuni. In 1906 erau 135 familii cu 784 suflete. Ultima situaţie matriculară arată 182 familii cu 1000 de suflete. Prosperitatea acestei comune o atestă şi geograful Karl Peters („Grundlinien zur Geographie" p. 54) în 1864, încredin-

ţându-ne totodată că ea n'a avut nimic de îndurat în răsboiul crimeic de atunci. După trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se făcu o nouă împărţire a pământului, dându-se fiecărui cap de familie în etate de 30 ani câte 10 ha. In 1917 erau în comună 80 familii fără pământ. Ele trăesc destul de uşor, cu toate acestea, ca pălmaşi sau arendaşi de pământ. Unii, mai puţini, au emigrat în Canada şi Dacota; alţii vor să se înapoieze în Germania. In Malcoci, pe lângă curţile veteranilor români şi ruşi, sunt şi 144 de curţi germane. Casele sunt acoperite cu stuf, dar sunt curate şi bine îngrijite. E şi un han şi o cafenea. Din 1899 funcţionează şcoală de Stat românească.

Altă colonie veche este **Atmagea,** fondată în vara 1848 de coloniştii din Acpunar, dela care e situată spre Sud-Est la 10 km şi la 24 km spre West de Babadag, pe podişul păduros dela Slava, la o înălţime de 250 m. Poziţia comunei, pe spinarea unui deal şi dealungul unui pârâu, e din cele mai pitoreşti. Când au venit Nemţii aici, ei n'au găsit decât păduri şi un cioban care săpase un puţ foarte adânc.

In cimitirul de aici s'a găsit un mare număr de hârburi de oale. Cercetându-se mai de aproape, s'a aflat că întreaga comună e clădită pe ruinele unei vechi aşezări romane. Paul Traeger a văzut aici monede din timpul împăraţilor romani. I s'au arătat şi monede bizantine, precum şi inele de argint de dată mai târzie, fireşte, aflate de ţărani cu ocazia săpăturilor făcute la o pivniţă. După cât se pare, localitatea a fost părăsită numai în cursul evului mediu, pe timpul numeroaselor incursiuni barbare. Localitatea e până acum necunoscută. Nu ştie de ea nici *Iakob Weiss,* care înşiră toate staţiunile şi coloniile romane în lucrarea sa „Dobrogea în antichitate" (Die Dobrudscha im Altertum, Sarajewo 1911).

Arheologii noştri, deci, au cuvântul.

In această localitate au venit mai întâiu patru familii germane. Pe urmă a venit, câteva săptămâni mai târziu, *Adam Kühn,* fondatorul acestei colonii. Matricula scrisă de el arată din Septembre 1846 până în Decembre 1849 în total 27 familii. Coloniştii erau aproape toţi tineri, născuţi în Rusia, de origine din Prusia occidentală şi din Posen. Toţi germani curaţi şi evangelici (luterani) credincioşi. Un rus numai aşa s'a putut căsători şi statornici între ei, dacă şi-a dat mai întâiu asentimentul, ca toţi copii lui să fie educaţi în confesiunea evangelică.

Anii cei dintâi au fost cei mai grei. Trăiau în bordee, al căror acoperiş abia se vedea din pământ.

Pentru a obţine terenul agricol necesar, ei au stârpit pă-

durile seculare ce erau aici: Cale de 6—7 ceasuri ei duceau cărbunii peste deal la Pecineaga, la Dunăre, sau lemnele de construcţie la Sulina. Karl Peters e adânc scandalizat, la 1864, văzând sălbătăcia cu care coloniştii distrug pădurile (Grundlinien, p. 27 şi 54). Şi, în adevăr, astăzi abia a mai rămas un petec de pădure.

Ca şi în Malcoci, fiecare colonist obţinea atâta teren agricol, cât putea să munciască. Guvernul otoman îi elibera un bilet, numit „tapy". („Tapu senedi" sau tapy era, conform sistemului feudal dominant, recunoşterea oficială a dreptului de proprietate. Vezi *Jules Theodore Zenker*, Dict. Turc-Arabe-Persan, t. I. Leipzig, 1866 şi *W. Radloff*, Versuch eines Wörterbuchs der Türk. Dialekte, 3. Bd., St. Petersburg, 1905.

Guvernul român a recunoscut aceste titluri de proprietate, eliberând, la timpul său, în locul lor, cuvenitele titluri româneşti. Acest guvern acorda fiecărei familii cel puţin 10 ha. Cine, în momentul împroprietăririi, nu avea decât 1 ha, mai obţinea alte 9. Cine avea mai multe, le păstra pe toate, oricât ar fi fost de numeroase. Fără pământ n'a rămas nimeni. Şi cei cari au venit mai târziu încă puteau închiria, pentru 25 lei, 1 ha. de pământ dela Stat.

Vieaţa de codru n'a sălbătăcit pe colonişti.

In Atmagea, se simte, dela început, un admirabil spirit de ordine, de disciplină, de interes pentru binele public. E spiritul adus de „tatăl", cum îi spuneau toţi coloniştii, *Adam Kühn*. Un ţăran, ca toţi ţăranii, dar talentat şi o adevărată personalitate de conducător. Ca băiat de şapte ani, el părăsi satul natal din Gnesen şi veni cu părinţii în Basarabia. Ca bărbat de 35 ani, plecă din Tarutino cu nevasta şi cinci copii, mai întâiu în Ţara Românească, pe urmă în Dobrogea. Aşezându-se în Atmagea, el devine primar, el botează şi înmormântează, în caz de nevoie. El conduce şi povăţueşte două generaţiuni în comuna sa. El se gândeşte nu numai la nevoile materiale, ci şi la cele spirituale ale connaţionalilor săi. El se îngrijeşte de şcoală, să nu rămâie copii fără lumina învăţăturei şi el aduce preot în sat şi face să se clădiască biserica. Din toate se vede omul de energie, de acţiune. Era şi un bun tată de familie. Cu câtă dragoste şi scrupulositate nu notează el în biblia familiară toate naşterile şi decesele întâmplate. Pe lângă cunoştinţe religioase, el avea şi frumoase cunoştinţi de lume.

Când coloniştii, nemulţumiţi cu noua localitate, vreau să plece mai departe şi preotul încerca să-i împiedice, — Kühn îi spunea: „Părinte, dacă Neamţul a pribegit odată, nu mai are stare nicăiri." (Herr Pastor, wenn der deutsche Mensch erst einmal gewandert ist, so hat er nirgends mehr lange Ruhe.) Altă dată spunea: „Noi Nemţii suntem aşa: dacă avem pâine, vrem cozo-

naci." (Wir Deutschen sind so: Wenn wir Brot haben, dann wollen wir Semmel haben.) [Vezi Bernhard Schwarz, Vom deutschen Exil, p. 88.]

Ca un patriarh din alte vremuri, el creşte, între 1829 şi 1856, în total 11 copii, cari se răspândesc nu numai în întreaga Dobroge, dar unii se duc şi în America, sau revin în Prusia de baştină.

Se cuvine, în adevăr, să fie pomenit cu aceeaş cinste ţăranul fruntaş, ca şi ministrul care săvârşeşte lucrările cele mai de seamă în resortul său.

Alt conducător al nemţilor dobrogeni, în particular al celor din Atmagea este *colonelul cavaler von Malinowsky* din Tulcea.

Acesta a fost mai întâiu instructor în armata turcească din Asia mică şi Rumelia, pe urmă comisarul Porţii otomane în comisiunea europeană a Dunărei. Purta fes, ca toţi demnitarii turci, dar avea deosebit interes pentru Nemţii săi din această provincie, pe cari îi representa şi apăra înaintea autorităţilor turceşti şi prusiene.

El scrie în 1857 Societăţii Gustav Adolf relativ la situaţia precară în care se afla atunci şcoala din Acpunar şi Atmagea, unde se preda mai mult numai cetitul, dar nu şi scrisul. Invăţătorul din Atmagea, un ţăran mai idealist decât ceilalţi, primia anual câte două măsuri de bucate şi câte trei piastri de fiecare copil de gospodar. Dela 40 gospodari avea cam 1000 piastri. Mult timp a funcţionat ca învăţător un anume August Kant. (Vezi Pfarrerbericht vom 18. Juni 1871.)

In 1873 are comuna Atmagea mai întâiu un învăţător pregătit în Germania, de fel din Rauhen Hause in Horn bei Hamburg.

Pastor luteran are comuna din Maiu 1849. Intâiu, el a venit din colonia basarabeană Rohrbach, dar, după trei ani, supărând pe caimacamul din Babadag, el a fost nevoit să plece. Atunci Malinowsky scrie la 8 Septembre 1857 societăţii Gustav Adolf să trimită acestei colonii părăsite şi pe pragul de a se însălbăteci un duhovnic. In această scrisoare e vorba de 50 familii şi 8 locuitori cu 250 suflete. Se mai notează apoi că în împrejurime se mai găsesc familii evangelice la Ciucurova 6, la Măcin 4 şi că la Ismail încă s'a fondat de curând o comunitate evangelică. In August 1858 veni pastorul Kühn din Berlin.

Acum trebuia autorizare pentru construirea unei biserici. La 9 August 1860, ambasadorul prusiac dela Constantinopol *von der Goltz* anunţă că s'a iscălit fermanul sultanului de autorizare. (Vezi acest ferman în facsimil şi traducere germană în „Bilder aus der Dobrudscha", Constanţa 1918, p. 152.)

Conform fermanului, biserica avea să fie de 24 coţi de

lungă, de 15 lată şi de 8 înaltă. Contractul încheiat cu zidarul Garlotto Dominico la 28 Maiu 1861 prevede ca încă în vara aceluiaş an biserica să fie pusă sub acoperiş. La cheltuelile de construcţie au contribuit şi coloniile-mame din Basarabia. Astfel Beresina a dat 25 ruble şi 20 copeici.

După asemenea creaţiuni şi jertfe ai cugeta că aceşti colonişti să fie mai strâns legaţi de colonie. Dar nu.

După răsboiul crimeic începe acţiunea de colonizare a Turciei. In Dobrogea vin Tatari din Crimeia şi Cerchezi, poporul cel mai temut de creştini. Guvernul român chiamă pe coloniştii germani în Moldova, în satele părăsite de Bulgari. Ei pleacă aproape toţi, fiindcă nu mai puteau trăi din cauza Cerchezilor. In Atmagea abia au mai rămas 3—4 familii.

Cerchezii au fost aduşi de Turci în număr de 20.000. Popor nomad, el nu avea locuinţe stabile. La 10 Km. spre Sud-Est dela Atmagea, se fondează colonia *Slava-Cerchează*. Coloniile Atmagea şi Ciucurova erau foarte adeseori atacate de Cerchezi. Reclamaţiile împotriva lor erau infructuoase. In 1871 şi 1872 guvernatorul din Tulcea a instituit, ce e drept, o judecătorie de cazuri în Babadag. (Vezi Bericht des Pfarrers Hochmeister vom 29. VII. 1872), dar fără nici un rezultat.

Cerchezii socotiau jaful şi răpirea lucruri fireşti. Ei spuneau că aşa e şi în natură. Albinele sunt lăsate să muncească un timp, până când umplu stupii, apoi li se ia mierea şi ceara. Aşa fac şi ei cu vecinii lor, cari au rolul albinelor, din a căror muncă ei au să trăiască. Şi, precum scrie pastorul Hochmeister, ei în adevăr procedau aşa, răpind dela popoarele vecine: haine, rufărie, cojoace, ghete, hamuri, securi şi fel de fel unelte casnice şi agricole.

Văzând Cerchezii că Nemţii îşi fac biserică în Atmagea, i-au forţat să transporte tot materialul de construcţie, adunat gata, în Slava-Cerchează, pentruca sa-şi construiască ei cu acest material o giamie turcească. Atunci eram în pragul răsboiului independenţei, când patimele populare clocotiau mai înverşunat decât oricând. Din 6 August 1877 a rămas o lungă consemnare de zece coale mari in folio despre lucrurile răpite de Cerchezi din cele 70 de case nemţeşti ale coloniei în zilele de 1 Maiu, apoi de 8, 10, 12, 15, 16 şi 23 Iunie 1877. In aceste zile ei au răpit 297 cai (dela un gospodar 10—14 cai!) apoi cară, arme, unelte de lucru, vase de apă şi de bucătărie, făină, cereale, bani ş. a. De asemenea şi haine pentru femei şi copii. Un călător german spune despre ei că sunt hoţi şi tâlhari cari nu lasă în urmă decât pietrele de moară şi fierul fierbinte. (Vezi *W. Brenneke*, Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reiseerinnerungen aus dem Herbst 1868. Hannover 1870). Valoarea obiectelor răpite se urca la 242.431 piastri. Nu e mirare,

deci, dacă după asemenea întâmplări, în raportul parohial din 1872 cetim că dorul de pribegie a cuprins din nou pe colonişti. Unii voiau să se ducă în America, alţii pe ostrovul dintre braţul Chilia şi Sulina, în credinţa că acolo vor fi mai siguri.

In timpul răsboiului independenţei ei au avut mult de îndurat. In desperarea lor, coloniştii germani au încercat să intervină direct la Regele Carol I. Au ales şi o delegaţie care avea să prezinte Regelui un memoriu cu doleanţele lor.

Din nenorocire, însă, delegaţia n'a găsit pe Rege acasă. Mai târziu s'a făcut o intervenţie la ambasada germană. Fără rezultat şi aceasta.

Dacă autorităţile germane au fost cam ingrate cu coloniştii lor din Dobrogea, aceştia, în schimb, s'au dovedit Nemţii cei mai înfocaţi în anumite împrejurări critice.

Intre actele descoperite de *Paul Traeger* la biserica din Atmagea se găseşte şi o scrisoare de mulţumire a prinţului moştenitor al Germaniei, Friedrich Wilhelm, datată din cartierul general Versailles, 20 Noembre 1870 pentru darul de 25 napoleondori, trimişi de aceşti răsleţiţi fii ai Germaniei, pentru ajutorarea fraţilor lor. In registrele primăriei din Iunie 1879 se mai găseşte urma darurilor strânse de comuna Atmagea pentru nunta de aur a împăratului Wilhelm, celebrată în acelaş an.

Comuna a rămas curat nemţească până în zilele noastre. In ea nu erau la 1918 decât doi ţigani, servitori comunali, şi un rus, însurat cu o nemţoaică şi trecut la luteranism şi el.

Satul e pitoresc şi interesant. El face impresia unei vechi aşezări din Germania însăşi. Aici lipseşte regularitatea meşteşugită a celorlalte comune de colonişti. Casele sunt acoperite cu stuf. Pe vârful acoperişului caselor, unde alţi creştini pun crucea, ei aşează două capete de cal cioplite din lemn, după obiceiul din Mecklenburg şi Pomerania. In mijlocul satului e biserica cu acoperiş de lemn şi turn în patru colţuri. Scara largă înaintea intrării principale. Vechea biblie, aflătoare pe altarul acestei biserici, are o dedicaţie a teologului Ernst Hengstenberg, dedicată în Dumineca „Exaudi“ 1858. În timpul răsboiului mondial, comuna n'a suferit aproape nimica. Ruşii au furat învelitoarea altarului şi 5 sfeşnice cu lumânări, iar Românii au internat câţiva bărbaţi mai suspecţi.

Lângă biserică e casa parohială, primăria şi şcoala cea veche. A fost şi o cârciumă, deschisă de un evreu, care, însă, a fost nevoit să plece de aici, fiindcă locuitorii nu sunt băutori, şi cu atât mai puţin beţivi.

Coloniştii aceştia sunt un neam de oameni foarte sănătoşi. Intr'o listă a locuitorilor, găsită la primărie, la rubrica „Defecte corporale“, din 338 persoane numai 15 au fost găsite cu asemenea

defecte ca: bătrâni cari aud greu, unii presbiopi, alţii miopi etc. In deosebi tineretul e foarte sănătos. De scarlatină până în 1916 nu s'a ştiut în partea locului. Altitudinea geografică a localităţii încă îşi va fi având însemnătatea sa, în această privinţă, dar nu e mai puţin adevărat că toţi coloniştii cunosc şi practică regulele igienice.

Costumul fetelor e: cârpă neagră în cap, bluză deschisă şi rochie vânătă. Flăcăii poartă: cămaşă cusută pestriţ, haină neagră, descheiată, pantaloni negri, strimţi, cisme mari şi grele, iar în cap căciuli mari, ruseşti. Ei cântă şi cântece de lume (Schelmenlieder) şi sunt constituiţi în societate corală.

Infloritoarea stare materială a acestor colonişti se vede dintr'o consemnare făcută la 25 şi 26 Iulie 1878 din ordinul autorităţii ruseşti dela Babadag. In această listă sunt 63 proprietari. Numărul ogoarelor, de mărime diferită, variază între 2 şi 48 de fiecare gospodar. Un colonist, în medie generală, are 200 dulim-i. Numai 8 inşi au mai puţin de 100 dulim-i. $^{4}/_{5}$ din acest teren e pământ arabil. Caracteristic şi vrednic de reţinut e faptul că cei mai mulţi proprietari n'au „tapy", adică titlu de proprietate în regulă. Locurile de curte şi casă au câte 2—4$^{1}/_{2}$ dulim-i. (Un dulim sau dönüm e un pătrat cu lungime de 40 pik, — iar un pic este 0,68 m.)

Struguri nu cultivau atunci decât doi ţărani. Viticultura s'a introdus mai târziu. Şi aici viile au avut mult să sufere din cauza filoxerei.

In Atmagea se cultivă mai ales grâu, păpuşoiu, orz şi ovăs. Vite încă avem în mare număr.

Inainte de răsboiul mondial condiţiile de trai erau foarte lesnicioase. Reţinem, ca o curiozitate a timpului, câteva date: 2 Kg. pâine costau 50 bani; 10 ouă 20 bani, 1 Kg. carnea cea mai bună 70 bani; 1 găină grasă 80 bani; 1 porumb gras 20 bani; 1 gâscă 1,60—2 lei; 1 raţă 1,20 lei; 1 oaie 20 lei; 1 porc gras 50—80 lei; 1 vaca 100—120 lei.

Numărul deceselor e abia 6—8 pe an. Al naşterilor e cu mult mai mare. Căsătoriile se încheie, de obiceiu, între localnici. Rar îşi aduce vre un bărbat nevastă din Ciucurova sau şi mai rar din Cataloi sau Cogealac. Cele 35—40 familii de emigranţi s'au sporit, până în 1857, la 58 familii. In 1863 şi 1868 găsim 45 familii. In 1872 sunt 48 familii evangelice şi 11 babtiste. In 1877 sunt 70; în 1879 sunt 74 fam. cu 351 suflete. In 1887 sunt 382 suflete. Dela 1892 cifra e staţionară: 389. In 1917 erau 73 familii, aproape exact ca în 1879, cu 451 suflete.

Cele mai interesante colonii sunt, incontestabil, cele mai vechi: Malcoci şi Atmagea. De aceea am stăruit mai mult asupra

lor. Cele mai noui, prezentând, în parte, aceleaşi aspecte, vor fi trecute mai sumar în revistă.

La izbucnirea războiului crimeic, coloniştii germani din Sudul Rusiei au fost cuprinşi de mare nelinişte, temându-se să nu fie duşi în războiu, împotriva asigurărilor făcute cu ocazia colonizărei lor. Aceasta se vede lămurit din cele comunicate de coloniştii pribegi lui Wilhelm Hamm. Unii au plecat atunci din Basarabia în Dobrogea, alţii invers. După războiu, şi guvernul turcesc a dat voie coloniştilor germani să se aşeze în Dobrogea.

Din timpul acestor rătăciri continue de colonişti germani, astăzi mai sunt două sate ocupate de ei: Cataloi şi Ciucurova.

Cataloi e situat 12 km. spre Nord de Babadag, pe şoseaua Constanţa—Tulcea. In vara 1857 s'au aşezat aici 7—8 familii germane, între care Thomas Lutz, apoi Seybold şi Nitschke. Germanii au găsit, la colonizarea lor, Români şi Tatari. Ei formară colonie aparte, pe care procesul verbal al comunităţii evangelice din Tulcea dela 13 Septembre 1857 o menţionează întâia dată. In Iunie 1858, când a visitat-o Wilhelm Hamm, colonia avea 40 de familii.

In această colonie s'au aşezat şi câteva familii de francezi, cu care, însă, nemţii trăiau în vrăjmăşie.

Bordeele lor, la început, nu erau cu nimic mai bune decât ale Românilor. Intrebându-i călătorul german Hamm cum o duc, ei răspund că bine, dar toţi plângeau după Rusia ca după un paradis perdut. Şi atunci, ca şi acum, ei cultivă: porumb, cartofi, orz şi secară; aveau păşune bună, cai şi viţei foarte buni. Totuş impresia generală ce i-a lăsat lui Hamm a fost de apăsare şi de tâmpenie (Dumpf, stumpf und verkommen).

Cu ocazia inundaţiei Dunărei din 1857 mulţi colonişti din Satul nemţesc au venit în Cataloi, aducând cu ei inventarul bisericei, clopotul donat de societatea Gustav Adolf, biblia şi potirul dela altar. In 1861, însă, cei din Statul nemţesc se înapoiază, lăsând clopotul adus cu ei în seama lui Malinowsky. In acest an sunt menţionaţi 24 gospodari în colonie. O listă a locuitorilor acestei comune ne dovedeşte că ea devenise centru de atracţie nu numai pentru coloniştii din Basarabia, ci şi pentru cei din Baia (Moldova), Hârşova, Dechelia, Silistra, Măcin şi Satul nemţesc.

In această comună nu s'a găsit un conducător de talia lui Adam Kühn. Pribegirile continue i-au însălbătăcit. Pastorul lor afirmă că s'au întâmplat „lucruri dobitoceşti" (viehische Dinge). In 1865 toţi se fac baptişti, cari aici au sediul principal. „Clopotul migrător" a fost dus în Ciucurova. Statistica comunei din 1892 arată 86 evangelici, 200 baptişti şi 60 fără confesiune religioasă, adică nebotezaţi.

In 1867 au mai venit 7—8 familii din Galiţia. Prin 1880 au venit mai multe familii din Wolhinia, dar tot atunci încep să emigreze în America. In 1918 erau 67 famili cu 336 suflete în 50 case, dintre care 37 sunt baptiste. Afară de acestea, şi pe timpul ocupaţiunei germane mai erau în sat 40 familii româneşti, 35 bulgăreşti şi 85 italieneşti, colonizate aici odată cu cele venite din Volhinia.

Toate aceste neamuri trăesc deosebit unele de altele. Numai câţiva români au pătruns în cartierul german. Deşi sunt înstăriţi şi gospodarii aceştia, totuş comuna nu prezintă ordinea şi curăţenia din Atmagea sau Malcoci.

Cam jumătate din populaţia germană n'are pământ. Ea se ocupă cu creşterea vitelor (porci, gâşte, găini), pe care le vând cu preţuri bune la Tulcea, unde e târg de două ori pe săptămână. Un Neamţ are aici şi moară cu motor.

Ciucurova e în valea Slava, la 7 Km. spre Sud-Est de Atmagea. Aici erau Ruşi, apoi Turci şi Lazi din seminţia Caucazului. Aceşti Lazi erau un popor aspru, de care se temeau Nemţii. In 1860 se mai găsiau şi Tatari. Primii colonişti germani sosesc în 1857. Până la sfârşitul acestui an, conform raportului lui Malinowsky, se aşezară şase familii, iar în anul următor 24 famili din Satul nemţesc, refugiate aici din cauza inundaţiei Dunărei. Unii au venit din Basarabia odată cu Adam Kühn. Toţi, sau aproape toţi sunt originari din provinciile germanice de Nord (Plattdeutsche).

Pământul ce li s'a dat a fost pădure. Şi acum mai sunt păduri în împrejurimi. Ei au fost nevoiţi să se ocupe de lemnărit şi cărbunărit. La 29 Decembre 1858 au adresat o plângere consulului prusiac Blücher: 1) că toate vitele le-au murit şi 2) că pământ pentru agricultură nu au de loc; puţinul teren arabil îl au Ruşii.

Afară de colonelul Malinowsky şi consulul Blücher coloniştii germani mai aveau un protector în preşedintele comisiunii dunărene din Galaţi, *Omer Paşa*, om cu educaţie nemţească dela Viena, care spunea că loc mai bun ca Ciucurova nu găsesc.

Sârguinţa şi stăruinţa germană, în cele din urmă, a biruit. In toamna 1862 comuna a fost înconjurată de un incendiu în pădure. A fost dezastruoasă şi vecinătatea Cerchezilor. Invăţător a fost întâiu un helveţian. In locul modestei case de rugăciuni de lemn, s'a clădit în 1893 o biserică masivă, în care s'a aşezat „clopotul migrător" din Satul nemţesc. Interiorul acestei biserici a fost ruinat întâiu de ruşi, pe urmă de turci.

Până în 1864 au fost 35 familii cu 146 suflete. O listă din Decembre 1872 arată 46 familii evangelice cu 234 suflete şi 3 familii baptiste. In 1892 erau 107 baptişti pe lângă 241 evange-

lici. In 1918 erau 76 familii cu 401 suflete. — Afară de Nemţi, la această din urmă dată, se mai găsiau: 55 familii ruseşti, 16 tătăreşti, 5 bulgăreşti, 4 româneşti şi 1 evreiască.

Dintre nemţi cam a treia parte au, afară de loc de casă, şi 1—1½ ha. pământ. Unii din aceştia închiriază pământ dela Stat. A doua treime au între 7 şi 10 ha., iar a treia câte 25 ha. — Pământul e de calitate mijlocie. Se cultivă grâu, orz, ovăs cartofi. Viticultura a regresat. Se cultivă cânepa, fiindcă aici se ţese mult. Ţin şi multe vite, mai ales oi. De când s'a interzis păşunatul vitelor în pădure, numărul lor a scăzut simţitor. Totuş sunt numeroşi proprietari, cari posedă 80—200 oi. In unele curţi sunt peste 300 găini. Cei mai mulţi pot să trăiască convenabil şi fără pământ. Pe strada germană se găsesc pomi şi case frumos aliniate, una lângă alta, în număr de 80.

Cu Cataloi şi Ciucurova se încheie seria dintâia a coloniilor germane, fondate în perioada de migraţiune ce a precedat răsboiul crimeic.

A doua perioadă a migraţiunilor germane în Dobrogea 1873—1883.

Anul 1871 aduce o schimbare însemnată în viaţa coloniştilor germani din Rusia. Comitetul pentru îngrijirea coloniilor din guberniile Cherson, Ecaterinoslav, Tauria şi Basarabia, înfiinţat în 1818, e desfiinţat printr'un ucaz, care trece toate aceste colonii, de aici înainte, sub ascultarea autorităţilor ruseşti. Şi în privinţa şcolară şi bisericească aveau să atârne coloniştii germani de autorităţile imperiului rus.

In 1873 s'au recrutat cei dintâi soldaţi ruşi şi din rândurile coloniştilor. Aceasta mai cu seamă a determinat pe mulţi să ia din nou lumea în cap. Intrebând pe mulţi despre cauza plecării lor din Rusia, primeşti răspunsul: „Altfel aş fi devenit soldat".

Unii din aceşti emigranţi au venit direct în Dobrogea; alţii, mai numeroşi, au trecut întâiu prin Moldova şi Muntenia. Despre aceştia din urmă nu se ştiu multe lucruri. Unii s'au aşezat pe moşia unui mare proprietar lângă Buzău, botezând colonia Neu-Plotzk, spre deosebire de Plotzk-ul din părţile Ackermanului de unde se trăgeau ei. Aici au stat până prin 1880. Paul Traeger a găsit colonişti în Dobrogea desprinşi dintr'o ceată ce plecase în 1874 spre Palestina, la Roma, unde însă n'au putut trăi din cauza căldurilor excesive şi, astfel, au fost nevoiţi să se întoarcă înapoi.

In 29 Iulie 1872, autorităţile turceşti dau voie Nemţilor pribegi să se aşeze în Dobrogea şi, în vara anului următor, vin, în adevăr, o sumă de colonişti.

Coloniile germane mai vechi am văzut, că s'au aşezat toate în Nordul Dobrogei. Cele din a doua perioadă se aşează în centrul şi în Sudul provinciei, în regiunea, altfel fertilă şi binecuvântată, a stepelor, unde, la început, n'aveau să plătiască decât o zeciuială din recolta lor şi altceva nimica.

Din această perioadă sunt următoarele colonii:

Cogealac-ul, situat cam la jumătate distanţa Babadag—Constanţa, 3 Km. spre Vest de şoseaua naţională. E una din cele mai frumoase colonii germane din Dobrogea. In 1873 sau poate în anul următor au venit aici cele dintâi 15 familii care mai înainte fuseseră în Cataloi. Inainte de aceea ei staţionară în coloniile basarabene: Mannsburg, Kulm, Katzbach, Berezina şi Alte Elf. După primele 15 familii au venit altele, mai multe, din gubernia Cherson. Câţiva ani mai târziu, noua colonie avea 486 suflete.

In ce priveşte origina lor din Germania, ei erau foarte amestecaţi. Majoritatea erau Şvabi. Erau însă şi din Polonia, Prusia şi Meklenburg, ca şi părinţii lor din colonia-mamă Berezina.

Astăzi Cogealacul contează drept sat şvăbesc.

Aici se vede bine acţiunea de unificare a elementelor etnice eterogene. Copiii Germanilor de Nord numiţi „Caşubi" (die Kaschubenkinder) învaţă repede graiul şvăbesc. Familii şvabe sunt: Burgemeister, Hauser, Rauser, Straub, Stehr, Fix, Käfer, Stach, Hoffmann, Rommisg, Sülzle, Heim ş. a.

Răsboiul ruso-turc din 1877/8 a adus coloniei multă spaimă şi mizerie. Noroc că, după răsboiu, guvernul român a acordat scutire de orice impozite şi dări timp de trei ani. Oricine putea să cultive pământ cât de mult, fără ca să plătiască vre o arendă sau dare. După trecerea celor trei ani, însă, fireşte că a trebuit să se încaseze toate impozitele fără nici o deosebire. Nici nu se putea altfel. Când a visitat Bernhard Schwarz aceşti ţărani, în primăvara anului 1886, i-a găsit foarte desnădăjduiţi. Dar fără cuvânt. Guvernul român a fost foarte generos cu ei. Aici şi era pământ destul. Acest guvern a recunoscut toate titlurile de proprietate turceşti. Fiind pământ mult, aici s'au dat 10 ha. de om, nu de familie ca în Atmagea. Nimeni, însă, nu putea să aibă mai mult de 50 ha. Din cele 10 ha. 8 erau ogor şi 2 păşune. Fiecare mai primia apoi şi loc de casă, la început 4000 m^2, pe urmă numai 2000 m^2. Cele 10 ha. se numesc şi „pământ de suflet" (Seelenland) şi multă vreme nu s'a plătit decât o chirie de 48 lei şi 75 bani pentru acest pământ.

Cine emigra sau nu plătia impozitele timp de trei ani, perdea pământul. Aşa au intrat în stăpânirea statului peste 1000 ha., pe care, în cele din urmă, s'au colonizat veterani din

răsboiul neatârnării. Cei născuţi după 1886 nu mai obţineau pământ. Totuş se putea cumpăra destul de ieftin. Condiţiile de proprietate sunt mai avantagioase în Cogealac decât în alte colonii. Unii ţărani au chiar 100 ha. şi numărul celor fără de pământ e disparent. Erau şi vii, dar filoxera le-a stricat.

Cogealacul trece drept cea mai bogată colonie nemţească din Dobrogea. El are gară, poştă, telegraf şi telefon. Piaţa cea mare, unde se adună la târg, în fiecare Marţi, comunele din apropiere, cu primăria şi judecătoria, îi dau un aspect de orăşel. E frumoasă strada Toxof, plantată pe de margini cu arbori frumoşi. In mijlocul pieţei străluceşte biserica albă în bătaia soarelui, contrastând puternic cu verdeaţa în care sunt îmbrăcate celelalte curţi şi case jur împrejur. Ea a fost construită în 1908 după un plan făcut în Germania.

Şi baptiştii au o casă de rugăciune. Şcoala germană, înainte de clădirea celei româneşti, se ţinea în localul primăriei şi tot aici s'a ţinut şi în timpul ocupaţiei germane din urmă (1917—1918.) Un învăţător neamţ, fiu al acestei comune, avea sub conducerea sa 190 copii. Şi înainte de răsboiu aici se predau zilnic trei ore de nemţeşte. Era şi o bibliotecă sătească cu peste 200 de volume.

La 31 Maiu, în fiecare an, coloniştii de aici, au ca şi cei din Tariverde, sărbătoare pentru ploaie.

In timpul ocupaţiunii germane din urmă au emigrat 40 de familii, unele în Germania, cele mai multe, însă, în America. Intre emigranţi erau numeroşi tineri cari fugiau de armata română.

In 1918 erau: 173 familii germane cu 938 suflete, 70 familii româneşti, 8 turceşti şi 3 bulgăreşti.

Tariverde, aşezat la $2^1/_2$ Km. spre Est de Cogealac, lângă şoseaua principală, are acelaş trecut, ca şi acesta. Mai întâiu constatăm aceeaş nesiguranţă în ce priveşte data fundării (1873 sau 1874), din cauza lipsei de documente scrise. Cea mai veche matriculă bisericească e din 7 Ianuarie 1879. Tradiţia orală spune că aici au venit 44 familii din Basarabia şi anume: din Klöstitz, Kulm, Leipzig, Neu-Arcis, Beresina, Tarutino, Borodino, — cei mai mulţi originari din Württemberg.

Şi aici prevalează elementul şvăbesc cu toate infiltraţiile eterogene. Şvabi sunt: Nagel, Ritter, Stach, Heim, Speitel, Albrecht, Pfeifer, Meyer, Ehret, Baumstark. Din Germania de Nord sunt: Adam, Kant, Fischer, Arndt, Hinz, Kraus, Martin, Fechner, Büttner, Krüger ş. a. Aici sunt şi emigranţi noui.

Improprietărirea s'a făcut ca şi în Cogealac. Cine a venit mai târziu şi n'a mai obţinut pământ, a început să emigreze spre Canada, Dacota sau chiar Argentinia. De altfel coloniştii se simţiau

bine aici, fiindcă erau stăpâni. Primarul era Neamţ şi toţi erau respectaţi. Curţile, casele şi întreaga lor gospodărie vorbeşte în modul cel mai convingător despre înfloritoarea lor bunăstare materială.

Biserica nemţească de aici, o simplă casă ţărănească, alături de care se află clopotniţa, e pe jumătate acoperită de verdeaţa pomilor. E vorba să se construiască o biserică nouă. In scopul sporirii fondurilor de construcţie, fiecare ţăran cultivă 1 ha. mai mult, din venitul căruia se strâng aceste fonduri încă din 1910. (Vezi: Bericht des Lehrers *Fischer* im Jahrbuch des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien, Bukarest 1911, pag. 171.)

Un Armean a deschis aici un han. Comuna l-a închis pentru a preveni pericolul alcoolismului.

In marginea de West a comunei curge un părâu, a cărui apă nu seacă nici vara. Sunt şi două mori cu motor.

Invăţământul românesc a devenit obligatoriu din 1890. Până în 1902 instrucţia se făcea jumătate nemţeşte, jumătate româneşte; de atunci încoace, însă, s'a redus cea nemţească la două ore pe zi. Şcoala a fost construită de comună, Guvernul a făgăduit 4000 lei, dar nu i-a dat. In 1917, şcoala, cercetată de 160 elevi, era pur germană. Un bătrân învăţător de aici scria în anuarul societăţii culturale germane din Bucureşti: „Germania rămâne Germania, dar noi, Nemţii din străinătate, aici sau aiurea, trebue să cugetăm şi să acţionăm nemţeşte, cu tot devotamentul nostru fidel către ţara în care trăim acum". Acest învăţător a fost decorat în 1909 cu ordinul casei Hohenzollern.

In 1918, Tariverde avea 122 case nemţeşti cu 133 familii şi 761 suflete.

Inaintea Crăciunului nemţesc 1873 au sosit primii colonişti nemţi în **Facria**, situată la 12 km spre Nord dela gara Mircea Vodă. Ei veniau din colonia basarabeană Paris, fondată în 1816 de Nemţi din Polonia şi Prusia. Ei au stat câtva timp în Cataloi apoi în Neu-Plotzki lângă Buzău. Şi aici prevalează Şvabii, deşi numeric ei sunt abia jumătate din populaţie. Această populaţie s'a sporit şi prin refugiaţii nemţi şi ruşi (în total 22) ai flotei ruseşti Potemkin. Aceştia ancorând la Constanţa, s'au aşezat în coloniile nemţeşti din Dobrogea. Aici s'au aşezat trei nemţi şi un rus, care, însurându-se cu o nemţoaică, a luat numele ei.

Comuna a avut multe de îndurat în răsboiul ruso-turc 1877/8, când Ruşii au trecut Dunărea pe la Hârsova sub conducerea generalului Zimmermann. In timpul acestui răsboiu mulţi colonişti de aici s'au refugiat la Cogealac şi n'au revenit acasă decât în 1884.

Facria e comună înfloritoare. Ea e situată la marginea

înălţimei ce închide la Nord regiunea mocirlelor Carasu. In 1918 erau 67 familii germane cu 330 suflete; 25 de familii au emigrat în Canada. Spre şoşeaua principală se găsesc 60 de curţi mari, frumoase, cu case spoite alb sau vânăt şi împodobite la creasta acoperişului cu două capete de cal frumos cioplite.

Deşi în total nu posedă pământ decât 28 familii, totuş coloniştii trăiesc aici destul de bine. Toţi au curţi şi case mari şi se ocupă cu lăptăria. Produsele lor sunt mult căutate în oraşele Megidia şi Cernavoda. In fiecare casă se aude uruitul unei maşini de bătutul şi închegatul laptelui.

In anii dinaintea răsboiului mondial comuna avea învăţător german, care preda limba germană în ora dintâiu de învăţământ dimineaţa şi în aceeaşi oră şi după amiază. Acest răsboiu a pricinuit mari pagube comunei: o parte din bărbaţi au fost internaţi. Vitele şi partea cea mai însemnată a avutului, jefuite de Turci şi de Bulgari. N'a fost cruţată nici casa de rugăciune a acestor săteni. Orga, adusă de departe din Germania, a fost tăiată cu toporul şi arsă. Sfeşnicele şi crucifixele preţioase, ascunse în pământ, au fost descoperite şi răpite.

De dată mai recentă, dar foarte importantă este colonia germană **Caramurat.** Ea se află pe un seş întins, la 8 km. spre West de lacul Taşaul, la 18 km. dela gara Megidia şi 25 km. din Constanţa.

La început a fost un sat tătăresc cu 300 familii. Coloniştii germani au venit din Crasna Basarabiei. După răsboiul din 1877/8 au plecat foarte mulţi Tătari din localitate, rămânând abia 70 de familii tătăreşti. Mulţi colonişti nemţi au venit şi din Caraibil.

Guvernul român a fost foarte generos la împărţirea pământului în 1883—1884. Cine închiria loturi mai mari de 10 ha. plătia anual 5 lei de 1 ha. Pentru loturi mici de 10 ha. timp de 30 de ani ei plătiau 30 de lei. Cine nu plătia darea timp de 3 ani îşi perdea pământul. Locul de curte şi de casă era la început de 4000 m □, mai apoi de 2000 m □. Fiind atâta teren, aici veniau neîncetat tot alţi şi alţi colonişti din Basarabia. Cei sosiţi după 1884 n'au mai obţinut pământ. Cine n'a cumpărat, a putut să ia în arendă pământ suficient în condiţiile cele mai avantagioase.

Starea materială a coloniştilor e foarte înfloritoare. Ei cultivă: grâu, păpuşoiu, ovăs şi orz. Pe imaşul comunei pasc peste 600 de vaci şi încă şi mai mulţi cai.

Este şi o bancă ţărănească în localitate. Asemenea şi o fabrică de cărămizi, care având maşini bune aduse din Germania, confecţionează: cărămizi şi pietre de zidit, ţigle, olane, jghiaburi, tăvălugi sau pietre de trierat şi chiar pietre funerare.

In Caramurat au venit colonişti germani nu numai din Crasna, ci şi din gubernia Cherson. Unele nume de familie de aici se

găsesc şi în Malcoci şi sunt de origine sud-germanică: din Alsacia, Baden sau Rheinpfalz. Sunt însă şi mulţi Poloni. Aşa e Christian Fenrich, a cărui bunică a fost Poloneză. Bunicii familiei Müller încă vorbiau poloneşte. Nume ca: Politschki, Rusсheinski, Bogoslowski, Wisosinski, Ploski, Rolowski arată obârşia lor curat polonă. Limba polonă n'a dispărut cu totul nici astăzi.

Caramuratul e, poate, cea mai frumoasă colonie dobrogeană. Tabloul ce ni se înfăţişează aici într'o Duminecă de primăvară frumoasă e de un farmec neuitat. O stradă, largă de 25 de m., dreaptă şi întinsă ca masa, curăţită de ori-ce murdărie şi buruiană, străluceşte de curăţenie. Ziduri înalte de $1^{1}/_{2}$ m., spoite alb, închid curţile dinspre stradă şi formează două linii lungi, luminoase, deasupra cărora îşi pleacă crengile salcâmii înverziţi. Porţi cu arcuri de dimensiuni monumentale şi lungi şiruri de măreţe colonade conduc în interiorul caselor şi gospodăriilor acestor ţărani fruntaşi. Casele luminoase şi strălucitoare de curăţenie au frontul spre stradă roşu, vânăt sau violet şi geamurile verzi sau albastre. Acoperişul caselor încă e din olane de diferite culori. In curte au şi bucătărie de vară, apoi magazii şi beciuri (pivniţe). Dintre ramurile pomilor fructiferi răsar coliviile porumbarelor. Trainice şi bine întreţinute sunt şi grajdiurile şi toate celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine, curăţenie şi culori încântătoare. Fiind aşa de bine înstărită, nu e mirare că această comună e mai înaintată decât altele din Dobrogea şi în privinţa culturală.

In 1885 a colonizat guvernul român între Caramuratul tătăresc şi cel nemţesc şi Români din Transilvania (Mocani). Cine vine dela Constanţa la Caramurat, traversează aşezările celor trei neamuri care, în multe privinţe, reprezintă trei lumi deosebite.

In partea tătărească şoşeaua e ca în stepă. Nici un pom, nici o îngrăditură nu arată marginele unei curţi de ceelalte. In dreapta şi în stânga şoşelei, risipite neregulat, se văd bordee sărăcăcioase cu pereţi de lut şi acoperiş de stuh. Totul pare ruină, sterp şi sec, fără verdeaţă şi fără viaţă. Inaintea bordeelor, pe rogojini sau pe pajiştea uscată, şed turceşte femei şi copii.

După aceea tabloul se schimbă. Case respectabile se aliniază strâns lângă şoşea, cu cerdace, pridvoare şi prispe, îngrijite frumos numai la faţă, dosul şi unele părţi din lăuntru rămânând mai puţin îngrijite. La mijloc o clădire modernă: banca românească şi o biserică pompoasă, cum obişnuesc Românii să zidiască şi în cătunele cele mai mici. Inaintea caselor, după bunul obiceiu românesc, se găsesc grădiniţele de flori sau livezile de pomi fructiferi. E însă şi multă murdărie şi bălării urâte.

Dintr'odată strada se lărgeşte şi e ireproşabil îngrijită. Suntem în Caramuratul nemţesc. Ori unde te uiţi vezi aşezări

omenești trainice de gospodari vrednici, cari știu ce e ordinea și curățenia. In partea germană a localității, paralel cu șoseaua principală, mai sunt de o parte și de alta câte trei străzi paralele. In partea de Nord, evlavioșii țărani de aici au ridicat o cruce pe care Mântuitorul răstignit e făcut din metal argintat. Monumentul a îndurat câteva brutale lovituri de sabie în ultimul răsboiu; încolo n'a avut nimic de suferit.

Intre toate coloniile germane, Caramuratul are cea mai frumoasă biserică, construită în 1897/8, în locul unei modeste case de rugăciune, înființată ceva mai înainte, la 1881. Pe lângă piatra și zilele de lucru gratuite, acordate de comunitatea catolică, s'au cheltuit în acest scop 85.000 lei. E o clădire monumentală din piatră galbenă, din care se desprind liniile luminoase ale muchilor și arcurilor dela ferestre. Interiorul bogat împodobit are trei altare cu podoabe prețioase, executate de sculptorul tirolez Ferdinand Stuflesser din St. Ulrich. Lângă biserică e casa parohială și vechea școală germană. Copiii învață românește. Limba germană o predă în două ore pe zi parohul catolic din localitate.

In timpul din urmă unii băieți au făcut studii și la București și astfel au început să se ivească intelectuali și din mijlocul acestor țărani. Un astfel de intelectual ar fi *Emanuel Kreis*, care a făcut studii superioare și în Șvițera.

In 1918 comuna avea 155 familii germane cu 867 suflete; 110 familii românești cu 540 suflete și 70 familii tătărești cu 400 suflete. Vre-o 16 familii germane au emigrat parte la Dacota, parte în Argentina (America de Sud), anume în colonia Colonel Suarez, unde mai sunt și alți Nemți din valea Volgăi.

Mai săracă e **Colilia**, colonie catolică și ea, situată 28 km. spre Nord de Caramurat. In 1880 au venit mai întâiu aici opt familii germane, dintre care șase din Mannheim, gubernia Cherson (Rusia); alții din Caraibil și Malcoci. Tatarii, refugiați în timpul răsboiului independenței, n'au mai revenit.

In timpul ocupației germane, la 1917, erau în localitate numai 17 familii românești.

Regiunea e cam deluroasă și stearpă. Un părâu ce nu seacă nici vara, mâna odată trei mori. In 1917 funcționa numai una. Fiind depărtată de centrele de seamă ale regiunii, locuitorii acestei comune nu-și puteau valorifica produsele așa de bine ca alții. Teren arabil au relativ mult (10—40 ha.) Un țăran are chiar 129 ha. Și de aici, însă, au plecat 15 familii în Argentina. Curțile și casele sunt curate și bine intreținute. Impresia de sărăcie și mizerie ți-o lasă mai curând așezările românești decât cele nemțești. (Vezi și Raymund Netzhammer, aus Rumänien. 2. Auflage. Einsiedeln o. d. pag. 380.)

In răboiul din urmă comuna a avut mult să sufere, nu dela armata română, ci dela aliaţii Germanilor (Turci şi Bulgari) cari au devastat şi siluit.

In 1881 au venit câteva familii evangelice din Atmagea şi Ciucurova în comuna **Anadolchioi**, situată 2 km. spre Nord de Constanţa, care, precum arată şi numele ei, este o aşezare mai veche de locuitori din Anatolia. Coloniştii germani de atunci erau nepoţii şi nepoatele lui Adam Kühn, despre care am vorbit mai înainte. Populaţia e destul de amestecată din punct de vedere etnic.

Elementul german e represintat prin 33 familii cu 134 suflete. Din Anadolchioi unii au reemigrat în ţara de obârşie: Germania. Mulţi au plecat însă la America.

In toamna 1887 au plecat de aici 14 familii la Brussa în Asia mică, de unde, după trei ani, cu amare decepţii au revenit.

In 1883 evangelicii din Anadolchioi şi cei din **Constanţa** au format o singură comunitate religioasă. In Constanţa erau numeroşi meseriaşi, ingineri, funcţionari de cale ferată şi un capelmaistru; în total vre o 15 familii. Merite deosebite în ce priveşte organizaţia comunităţii evangelice au avut H. W. Pastor, şeful de depou al C. F. R. şi Franz Pleuss, directorul hotelului Carol care, de altfel, a fost construit de Englezi.

Serviciul divin evangelic se ţinea întâiu în spălătoria acestui hotel. In 1892 se construi actuala biserică evangelică, după planul inginerului din Pomerania Max Wegener. Pe creştinii de altă confesiune îi impresionează ciudat nu atât versurile pline de exaltare ale autorului reformei Martin Luther: „Eine feste Burg ist unser Gott", gravate pe frontispiciul acestei biserici, cât mai ales faptul că parterul acestei construcţii e reservat locuinţei pastorului, iar adevărata biserică e sus la etaj. Noua biserică se inaugură în 1895, contribuind pentru construcţia ei şi Regele Carol I precum şi Regina Elisabeta.

Şcoala germană din Constanţa datează din 1892. In 1901 s'a făcut o frumoasă donaţiune. Sofia E. Luther, văduva marelui fabricant de bere din Bucureşti, a imortalizat numele familiei dăruind casa ei cea mare din strada Tache Ionescu, cu toate dependenţele ei, şcoalei germane din localitate.

In 1917 erau 260 Nemţi în aceste două comune.

După marele răsboiu, şcoala germană nu numai că s'a menţinut în cadrele şi cu caracterul ei vechiu, dar a şi evoluat, dându-i-se posibilitatea de a înfiinţa şi un curs gimnazial de 4 clase.

In 1881 au venit la **Cogealia**, comună situată 15 km spre Nord de Constanţa, cei dintâi colonişti germani din gubernia

Cherson. La aceştia s'au ataşat şi alţi colonişti din nordul Dobrogei. In 1918 erau în localitate 60 familii germane cu 306 suflete, pe lângă 30 familii de veterani români şi alte 60 familii de tatari. Şi aici se poate constata deosebirea între cele trei neamuri conlocuitoare, ca şi la Caramurat.

Astăzi, colonia germană cu casele şi curţile ei gospodăreşti curate şi bine îngrijite, cu perdele înflorite la ferestre, face o impresie încântătoare. Dar n'a fost totdeauna aşa. Când, în toamna 1883, pastorul evangelic Teutschländer din Bucureşti i-a cercetat, i-a aflat în cea mai neagră mizerie. Incă nu obţinuseră pământul făgăduit. Nici casele celor mai mulţi colonişti încă nu erau gata. Unii zăceau şi de febră tifoidă. După visita duhovnicească ce a făcut, pastorul Teutschländer a publicat un inimos apel către toată lumea de bine să ajute cu ce poate pe aceşti nenorociţi. Apelul a apărut în „Bukarester Zeitung" şi a fost reprodus imediat şi de „Deutsche Kolonialzeitung" din Frankfurt a. M. I, 2. Apelul şi-a atins scopul. Coloniştii au primit ajutoare şi din Germania. Prinţul de Neuwied a donat 300 mărci.

In anul următor (1884), în sfârşit, li s'a dat pământul făgăduit în loturi mari şi mici, pentru care mai târziu li s'au eliberat şi cuvenitele titluri de proprietate. De atunci colonia prosperă. Pământul e foarte bun. Fiind aproape de portul Constanţa locuitorii îşi pot bine valorifica toate produsele lor. Intre coloniştii germani sunt şi astăzi mulţi cari au 30—60 ha. Numai 10 familii nu au pământ. Dar şi acestea trăesc uşor. Din aproape nici o casă nu lipseşte maşina necesară pentru fabricarea produselor laptelui. Biserica e din 1891, dar e renovată şi mărită în 1903. Acestei biserici îi donă regina României, Elisabeta, o biblie cu remarcabila dedicaţie: „Dumnezeu e aproape de mica comunitate".

A treia perioadă a migraţiunilor. 1890—1891.

La 1890 începe un nou curent de emigrare din coloniile nemţeşti ale Rusiei meridionale. Statul rusesc la 1870 a desfiinţat privilegiile şi de atunci a început o politică din ce în ce mai naţionalistă. O lege din 1890 interzicea tuturor cetăţenilor străini nu numai să cumpere pământ şi proprietăţi, dar chiar să are şi să samene pe pământ rusesc. Mai departe erau opriţi de a-şi construi biserici. In anul următor (1891) limba rusească deveni obligatoare în toate şcoalele imperiului.

Mii de nemţi se îndreptară atunci spre Statele-Unite ale Americei sau spre Canada. Unii au venit şi în Dobrogea, încurajaţi de promisiunile ministrului român *Petre Carp*. Aşa se în-

temeiară în 1890 şi 1891 opt colonii nouă, a căror istorie e plină de peripeţii dureroase.

Condiţiile de colonizare acum nu mai erau cele din 1883. Pământ nu mai era. Se împărţise tot. Şi de altfel, conform legilor în vigoare, nimeni nu putea obţine pământ dacă nu era cetăţean român. Cetăţenia nu se obţinea decât după un traiu de cel puţin zece ani în ţară. Până atunci li se făcea altă înlesnire: li se da pământ în arendă.

Ne fiind îndestulător nici acesta, mulţi luau în arendă pământ dela proprietari. Aceştia erau de multe ori lacomi şi, îndată ce vedeau că coloniştii prosperă, îngreuiau condiţiile de arendare, făcându-le traiul imposibil sau silindu-i chiar să ia lumea în cap, ducându-se în altă parte a Dobrogei, în Cadrilater sau departe peste ocean, în America.

Coloniile germane, întemeiate după 1890, sunt aproape toate spre Sud dela linia ferată Cernavoda-Constanţa.

Dintre coloniile acestea, cea mai prosperă e **Cobadin-ul**, situat la 20 km. spre Sud de Megidia, lângă linia ferată Megidia-Dobrici. Majoritatea locuitorilor erau Tatari, când în primăvara anului 1891 s'au aşezat aici 16 familii germane din coloniile basarabene: Tarutino şi Minciuna. Aceştia s'au aşezat întâiu lângă Buzău, unde au stat vreo opt ani. Pe urmă, pribegind din nou prin Rusia, în sfârşit se oploşesc la Cobadin. Şi aici, datorită calităţilor sale organisatoare, a biruit elementul şvăbesc asupra celorlalte elemente din provinciile germane de Nord. In 1918 colonia număra 71 familii germane cu 397 suflete; 120 familii tătăreşti şi 30 familii româneşti. Deşi aici nu s'au făcut împroprietăriri, totuş coloniştii puteau să cumpere pământ eftin dela Tatarii cari plecau înapoi, în stepele Asiei lor de obârşie. Trei Nemţi au peste 300 ha, alţi trei 100—200 ha; 11 au 30—85; 12 au între 2 ½—15 ha. Ceilalţi pot să ia în arendă. Se cultivă orz şi ovăs, apoi grâu şi porumb. Sunt şi 24 ha. vie. Prosperă şi creşterea vitelor. Comuna are armăsari de prăsilă. Sunt şi mulţi oieri cu 1000—2000 oi. In şcoala de aici se predă limba germană zilnic în patru ore. Buna stare materială a acestor colonişti a permis să-şi trimeată odraslele (8—10 băeţi şi fete) la învăţătură în Weimar sau în alte centre culturale ale Germaniei.

Sarighiol-ul e situat pe o vale îngustă, închisă între dealuri, la 13 km. spre West de Mangalia. Pământul de aici se spune că e cel mai neroditor din întreaga Dobroge. Totuşi oamenii vrednici pot trăi destul de bine şi aici. In 1894 câtorva colonişti li s'au dat câte 10 ha. In 1904 s'a dat şi mai puţin, numai 5 ha. Aici se aşezară şi colonişti din Caucaz. In vara

1891 erau aici în total 204 locuitori. In 1917 erau 61 familii germane, 30 familii tătăreşti şi 10 româneşti.

Mai puţini s'au aşezat, dispărând aproape cu totul elementul german, în comunele: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacâ şi Viile noui la Constanţa, unde coloniştii nemţi s'au aşezat deavalma cu Românii, nu deosebit ca în alte părţi. Aici funcţionează o învăţătoare cu studii din Germania. E de notat că o parte considerabilă a acestor colonişti aparţine sectei religioase a Sabatanilor.

Cu această din urmă colonie se încheie perioada emigrărilor germane din Rusia, perioadă ce a durat 50 de ani.

Numărul, sporirea, căsătoriile, starea sanitară şi reemigrarea Nemţilor din Dobrogea.

Relativ la Nemţii din Dobrogea sunt diferite statistici. Când au venit întâiu aceşti Nemţi, au fost aproximativ 800 familii. Bine înţeles că n'au fost totdeauna atâtea familii, ci numai la 1891, adică după perioada a treia a migraţiunii germane.

Richard Lesser, editorul publicaţiei „Weltpost", Leipzig 1883, No. 11 pag. 188, spune că sunt 600 familii cu 3000 suflete. Ceva mai târziu *A. E. Lux* (Die Balkanhalbinsel. Physikal. und ethnographische Schilderungen. Freiburg i. Br. 1887, pag. 47) afirmă că în Dobrogea, in total sunt 3024 Nemţi. In sfârşit antropologul elveţian *Eugène Pittard* (Dans la Dobrodja. Notes de voyage, Genève 1902, pag. 47), pe baza informaţiilor revizorului şcolar Ioan Bănescu, socotia numărul Nemţilor dobrogeni la 8779. — Cam acelaş număr îl arată şi statistica făcută de domnul *Paul Traeger* (Schriften des deutschen Auslands Instituts, Stuttgart. Band 6. Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922, pag. 124) pe timpul ocupaţiunii germane din răsboiul din urmă, anume: 8534 suflete.

Natalitatea acestei populaţii e considerabilă. Nu se poate vorbi de familii cu 10—15 copii, cum spun unii călători superficiali. Domnul P. Traeger constată, însă, că între 369 familii abia 15 sunt fără copii, deci abia 4 %, — pe când în Berlin, în medie generală, sunt 27 % familii fără copii. Despre o limitare intenţionată a numărului naşterilor ca la Saşii din Ardeal sau la Şvabii din Banat, aici nu poate fi vorba. O cauză a natalităţii normale a acestei populaţii poate fi şi faptul că aici oamenii se căsătoresc la timp; fetele chiar la 16 ani. Trei sferturi din această populaţie are cel puţin trei copii, ceeace e o stare înfloritoare faţă de a celor mai multe populaţii europene. (In Franţa şi în unele părţi ale Germaniei e tocmai invers). Adam Kühn a avut 8 copii, 49 nepoţi şi 250 strănepoţi.

Natalitatea e numai un factor, şi nu cel mai important al sporirii populaţiei. Mai importantă e mortalitatea. Condiţiile higienice ale celor mai multe colonii sunt foarte bune. Apă, hrană, aer, totul colaborează la menţinerea unei sănătăţi aproape ideale. Aici nu sunt boli ereditare: tuberculosă, boli mintale, nervoase ş. a. In Atmagea, de exemplu, până în 1916, nu se ştia de scarlatină. Aici aproape nu e nevoie de doctor. Abia la 4000 oameni dacă e nevoie de unul. Toţi mor de bătrâneţe. Din datele matriculare bisericeşti, publicate de „Bukarester Hauskalender" în 1911 sunt vrednice de reţinut următoarele:

Atmagea:	2043 suflete,	112 botezuri,	33 înmormântări,	15 căsătorii
Constanţa:	1273 „	97 „	16 „	12 „
Caramurat:	742 „	44 „	22 „	4 „
Colilia:	237 „	10 „	4 „	3 „
Malcoci:	710 „	40 „	16 „	6 „
Tariverde:	610 „	32 „	2 „	1 „
In total	5615 „	335 „	93 „	41 „

Contrar unor păreri medicale că familiile consanguine ar fi sterile şi nenorocite, ale coloniştilor dobrogeni, deşi aproape toate înrudite, sunt sănătoase şi fecunde. Cauza înrudirii este numărul redus al familiilor. Numai în patru colonii sunt peste 80 familii. Pretutindeni auzi: „Noi toţi suntem veri şi verişoare" sau „tot satul nostru este neam." Cu toate acestea bărbaţii sunt voinici, cu umerii şi pieptul lat, cu oase vârtoase, iar femeile bine învălite, cu bazin larg şi feţe ovale (Caramurat). Alţii au faţa lungăreaţă (Atmagea). Inrudirea acestor colonişti o arată şi numele lor de familie. In coloniile evangelice la 215 familii revin 73 nume; în cele catolice la 344 familii 77 nume. Aceasta probează că dela început a fost un număr redus de familii care, date fiind condiţiunile lesnicioase de traiu, a sporit atât de considerabil. Astfel numele Ehret, reprezintat în Malcoci prin 17 familii, se mai află numai încă în 1 colonie. Aici nu poate fi vorba, deci, de o intensă circulaţie de oameni şi de familii. Tot aşa numele Ternes îl poartă 14 familii, iar Ruscheinski 13 familii din Caramurat.

Uneori numărul familiilor rămâne staţionar. In Atmagea sunt astăzi tot atâtea familii ca şi la 1879. Mulţi colonişti au plecat în anii 1883 şi 1884 din cauza anilor secetoşi şi a serviciului militar care, în acest din urmă an, devenise obligator pentru întreaga populaţie dobrogeană.

In general se poate spune că nemţii evangelici emigrau în Dacota, iar cei catolici în Argentina. Când guvernul prusiac a început să colonizeze Prusia de Est, mulţi colonişti germani s'au reîntors în patrie.

„Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine'n ţara mea,"

spune şi un cântec popular german:

„Schön ist es im fremden Lande,
Doch zur Heimat wird es nie."

Aşezara satului, casa, curtea, gospodăria, arta casnică, costumul şi administraţia comunală.

Guvernul turcesc n'avea nici un plan în opera sa de colonizare. El chema coloniştii, le arăta locul unde se pot aşeza, mai departe, însă, nu-şi bătea capul cu ei. Ei puteau să aibă atâta pământ, cât puteau să cultive, potrivit şi cu articolul 4 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Din partea acestui guvern, aşezările noilor colonişti puteau să fie tot atât de neîngrijite şi neregulate ca şi cele tătăreşti şi cele bulgăreşti.

Mai raţional proceda în opera sa de colonizare guvernul rus. Terenul destinat unei colonii era bine delimitat; asemenea mărimea şi întinderea curţilor, străzilor, şi terenurilor libere ş. a. Caracterul acesta al coloniilor ruseşti ajunge dominant şi în Dobrogea. Chiar în comune, unde nemţii locuesc împreună cu alte neamuri, ca în Palazul mare sau în Alacap, cartierul sau strada germană se cunoaşte imediat din toate părţile. E tipică strada mare, largă, plantată cu arbori pe de margini, dealungul căreia sunt aliniate curţile şi casele toate la fel. Multe colonii au o singură stradă. Astfel sunt: Cogealia, Cobadin, Tariverde. In Malcoci, Sarighiol şi Caramurat sunt şi străzi paralele cu strada principală. Piaţă n'au aceste colonii. Escepţie e Cogealacul, un târguşor considerabil, pe piaţa căruia se ţin târguri în fiecare săptămână. In Atmagea e o piaţă înaintea bisericii, de unde pornesc cinci străzi în tot atâtea direcţii. Ingrăditurile din spre stradă variază. Ele sunt sau de zid, sau de laţi şi scânduri, sau gard viu. Lărgimea străzii în comunele mari e de 23—25 m., având de fiecare parte şi câte un caldarâm (trotoar). Inaintea porţilor care, dacă n'au întotdeauna arcuri măreţe, au cel puţin stâlpi înalţi şi puternici, se află bănci, pe care în Dumineci şi în serbători stau sătenii de vorbă. Lărgimea curţilor variază din sat în sat. In acelaş sat, însă, e cam aceeaş, dela 30 până la 40 m. Lungimea e de 80 m. Aproape toate casele au grădiniţă înainte către stradă şi sunt cu frontul către stradă.

Forma casei e aproape pretutindeni aceeaş. O clădire lungă, îngustă, cu acoperiş înalt în care, începând dela odaia de frunte, rezervată musafirilor, se înşiră la rând toate încăperile necesare gospodăriei. Sunt case lungi de 60—70 m. şi late abia de 6—8 m. Atât forma casei, cât şi a satului, e tipic rusească; n'are nimic nemţesc în ea. La fel sunt şi casele Lipovenilor, originari din

Rusia şi ei. Sunt, însă, şi numeroase bordee, mai ales în satele tătăreşti. Casele bulgăreşti şi cele româneşti îşi au tipul lor arhaic. Frontul casei se termină într'o decoraţie cu două capete de cal ca şi în atâtea provincii germane: Mecklenburg, Schleswig, Braunschweig, Nassau, sau Tirol. Pe lângă cea estetică, această decoraţie are şi o semnificaţie superstiţioasă. Poporul crede că aceste capete de cal au puterea miraculoasă de a alunga duhurile necurate. Superstiţia există şi la Bulgari, cari aşează căpăţâna de cal pe parul unui gard. Fondul casei e zugrăvit cu culori vii: roşu, albastru, verde, violet şi are uneori minunate inscripţii din biblie sau din poeţi. Un proprietar din Tariverde şi-a gravat pe frontispiciul casei nişte versuri germane, care în traducere românească ar fi cam astfel:

Casa-i a mea şi nu-i a mea:
Un altul va intra în ea
Şi după el asemenea.

Altul scrie şi mai cu tâlc:

Aicea trainic construim,
Nu ne gândim c'o să murim;
Iar unde-i veşnic să trăim
Aproape nici nu ne gândim.

Pereţii casei, ca şi ai curţii, se ung întâiu cu lut, apoi cu balegă de vacă, pe urmă se spoesc cu var. Intrarea în casă se face în secţia longitudinală, imediat după odaia dinainte. Această odaie are mobilierul cel mai frumos: masă, scaune, dulapuri, lăzi sau sipeturi colorate. Duşumeaua încă e împodobită. La geamuri sunt perdele. De pereţi atârnă tablouri şi fotografii, zicători înţelepte, frumos incadrate, certificatul de confirmare în legea creştinească ş. a. Patul e curat, alb ca zăpada imaculată, pe care se găsesc cinci perne mari şi moi de pene, cu învălitori tot atât de curate. Sobele, clădite din cărămidă, se încălzesc din afară, din bucătărie. Dincolo de bucătărie e unul sau mai multe dormitoare. In altă parte sunt grajdiurile şi celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine şi curăţenie.

Faţă în faţă cu casa, despărţită numai prin grădiniţă, se găseşte bucătăria de vară, apoi beciul, foarte curat şi îngrijit şi el. In multe curţi e şi fântâna cu jghiabul pentru adăpatul vitelor. Mai e apoi şi hambarul pentru ţinerea şi uscarea păpuşoiului. Nemţii îl construesc de obiceiu din laţi. Românii, Bulgarii şi Tătarii îl fac din nuele şi seamănă cu un coş mare. Nu lipsesc coteţele pentru porci şi găini. Mai la o parte e armanul, un fel de sub şopron, fără păreţi, având numai acoperiş, unde stau vara vitele şi unde se pregăteşte tizicul, adică bălegarul uscat şi bun de încălzit iarna. In fundul curţii se face îmblătitul şi trieratul cerealelor cu un tăvălug mare de piatră tras de cai peste

toate spicele. In multe curţi e şi porumbar, aşezat uneori foarte pitoresc între crengile arborilor. E de remarcat şi firul de sârmă, dela un capăt al curţii până la cellalt, dealungul căruia aleargă în dragă voie câinele, păzitorul credincios al curţii şi al casei. O podoabă a acestor aşezări e şi numărul cel mare de arbori şi pomi fructiferi ce ele posedă. De departe ele au aspectul unor oaze în mijlocul stepei. Aceasta se explică nu numai prin iubirea de natură a coloniştilor, ci şi prin § 51 din Instrucţiunile pentru înfiinţarea şi administrarea coloniilor ruseşti, unde se spune: „Pentru apărarea de vijelii şi incendii, trebue înconjurate casele, şurile şi curţile cu tot felul de arbori ce cresc repede". Era de datoria primarilor să vegheze la executarea acestui ordin.

Relativ la proprietatea funciară a acestei provincii, s'a legiferat mai întâiu la 3 Aprilie 1882 şi apoi la 10 Martie 1884. România a desfiinţat dijma obişnuită la Turci, cerând plată în bani pentru cei dintâi 5 ani câte 2 lei de 1 ha., iar pentru următorii 15 ani câte 3 lei. Fiecare familie a fost împroprietărită, dându-i-se cel puţin 10 ha. Unii puteau lua în arendă până la 100 ha. După 25 sau 30 ani devenia proprietarul moşiei. Cu timpul sporindu-se populaţia, condiţiile de viaţă s'au înăsprit. Azi cultura e mai mult extensivă. Ţăranii au pluguri de fier dar nu ară adânc, nu îngraşă pământul şi nu cunosc sistemul schimbului plantelor de cultură, ceeace e foarte important în agricultură. Se cultivă aproape exclusiv: grâu, porumb, orz şi ovăs, uneori şi rapiţă, in şi cânepă; mai rar cartofi şi secară.

Creşterea animalelor e mai îngrijită. Se ţin cai mulţi şi frumoşi. Nu sunt rare nici turmele de câte 1000—2000 de oi. Asemenea viţei, râmători şi paseri. Industria laptelui a fost mult timp înapoiată. Autorul român Zaharia Zeciu într'o lucrare nemţească asupra economiei rurale din Dobrogea în secolul al 19-lea şi începutul celui de al 20-lea, tipărită la Leipzig 1909, pag. 49, spune că în 1905 încă nu exista în Dobrogea nici o maşină pentru industrializarea laptelui şi abia erau 17 putineiuri. Astăzi sunt cu sutele şi cu miile. Meritul cel mare, în această privinţă, revine femeilor, care au ştiut face din lapte un izvor nesecat de venituri.

Industriile nu sunt îmbrăţişate decât în măsura ce sunt trebuincioase agriculturei: făurărie, pantofărie, pielărie şi dulgherie în stil mic. Odinioară femeia îmbrăca pe toţi ai casei. Astăzi apoape toţi se îmbracă cu haine dela oraş. Pretutindeni învinge fabrica. Hainele, mai ales pantalonii bărbaţilor, se fac din lână de casă, toarsă şi colorată albastru. Caracteristic pentru Nemţoaice e scutecul pe care îl trec de pe umăr pe subsuoară, înodându-l bine la capete, pentru a putea purta mai uşor copilul în braţe. O fată, când se mărită, trebue să aibă 6—10 bucăţi

de acestea. Ele sunt învărgate şi înflorite, dar nu se pot compara cu ale Româncelor care sunt cu mult mai frumoase. Nici broderiile frumoase cu care Româncele şi chiar Bulgăroaicele îşi împodobesc cămeşile nu se găsesc la Nemţi. Nici costumul Nemţoaicelor nu are ceva deosebit. Rochie neagră şi bluză de obiceiu închisă. Marama sau testemelul din cap încă îl înoadă toate în acelaş fel sub barbă. In coloniile catolice fetele şi nevestele poartă la piept cruci mari, aurii. Portul bărbătesc (bătrânii cu căciulă, tinerii cu şapcă,) la gât cu cravată, numită după ruseşte „şarf" şi cu cisme mari în picioare) e ceva mai caracteristic, dar el aminteşte costumele ruseşti, nu pe cele nemţeşti.

„Instrucţiunile pentru înfiinţarea şi administrarea noilor colonii ruseşti" din 1801 prevăd în fiecare comună alegerea câte unui primar, a câte doi asistenţi şi tot la câte 10 curţi a unui decemvir.

Indatoririle primarului erau multiple şi variate. El n'are să îngrijească numai de binele public, ci şi de cel material şi moral al coloniştilor. El vesteşte legile cele nouă şi îndeamnă pe oameni să fie morali, drepţi, muncitori şi credincioşi. El combate destrăbălarea, risipa şi beţia. El veghiază ca fiecare colonist să-şi ţină curate şi îngrijite: casa, curtea, grajdiurile şi grădinile, precum şi plantaţiile cu pomi. El le arată folosul şi însemnătatea diferitelor meserii. El observă calităţile solului, face împărţirile agricole ale diferitelor terenuri, el controlează şi dă sfaturi. El urmăreşte pe oameni cu atenţie să nu lenevească nici iarna. Pe contravenienţi îi pedepseşte cu corvezi (lucrări publice) şi cu amende. El se amestecă şi în afacerile particulare ale locuitorilor. Alte pedepse mai obişnuite erau: arest, bătaie cu băţul şi legatul în feare. Aşa e notat despre unul, că a fost pedepsit să lăzuiască cinci sfori patrate, fiind că nu avea acoperiş bun la casă şi nu-şi făcuse gard la curte, nici n'a plantat arbori. Autoritatea primarului era indiscutabilă. Un locuitor din Franzfeld a fost pedepsit cu 45 lovituri de băţ, pentrucă a insultat pe primar, altul a fost ţinut în feare timp de 1 oră din aceeaş cauză. Nu erau cruţate nici femeile. O femeie a fost pedepsită cu 50 lovituri de băţ pentru furt.

Aceste instrucţiuni şi regulamente sunt însemnate, fiindcă, în parte, ele se mai aplică şi astăzi în satele Dobrogene. Turcii nu-şi băteau de loc capul cu administraţia şi viaţa interioară a satelor.

Cu trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se schimbă, însă, şi administraţia, conform regulamentului pentru administraţia interioară a comunelor rurale, introdus în 1884. Regulamentul conţine dispoziţii relativ la siguranţa publică şi îndatorirea ce-

tăţenilor de a străjui pe rând, relativ la înfrumuseţarea comunelor, dând în acest scop primăriei dreptul de a fixa locul şi felul clădirilor, mai departe relativ la transporturi şi angarale în interes public. Odată cu primarul român a dispărut sau cel puţin s'au redus esenţial drepturile şi prerogativele primarului german. Totuş în unele comune dăinueşte încă instituţia primarului german (der Schulze) deosebit de cel român, recunoscut oficial. Dovadă e şi Procesul verbal al comunităţii catolice din Caramurat dela 1910, intitulat „Imputernicire" şi publicat în întregime de d. P. Traeger l. cit. pag. 157 şi urm. Comunitatea arată un puternic simţ de solidaritate când prevede nu numai eliminarea din sânul ei a membrilor recalcitranţi, ci şi alte pedepse mai grave: de exemplu, să nu i-se dea unui asemenea membru nici păşune, nici pământ în arendă ş. a.

Şcoală, biserică, viaţă sufletească, moravuri şi obiceiuri.

Când au plecat coloniştii germani în Rusia, ei aveau şcoale bine organizate din timpul lui Frederic cel Mare. Dragostea de şcoală şi de învăţătură au dus-o cu ei şi în Rusia. Nici o colonie nu se întemeia fără ca să aibă şi o şcoală.

Dragostea aceasta de învăţătură au adus-o cu ei şi în Dobrogea. Din însemnarea lui Malincowsky dela 1863 ştim că învăţătorul evangelic din Atmagea era plătit cu câte 2 măsuri (1 măsură = 10 ocale) de grâu şi cu câte 3 piastri de fiecare copil; cam tot aşa era plătit şi cel din Cataloi. Când coloniile prosperau, ele îşi aduceau învăţători din Rusia, din Ardeal, din Şviţera, sau chiar din Germania. Şi aceştia erau plătiţi cu produse naturale. Astfel Louis Horn din Atmagea primia, pe lângă o leafă în numerar de 200 lei, şi 2 măsuri de grâu, 2 de cartofi, ½ oca de unt, ½ oca de slănină şi pământ pentru sămănătură de 5 măsuri şi 3 cărături. De altfel nefăcându-se regulat şcoală, ce se învăţa iarna, se uita vara.

In 1884 începe învăţământul românesc. El nu s'a introdus pretutindeni la aceeaş dată. In urma nouei legi, comunele nici nu mai puteau întreţine şi o şcoală nemţească deosebită, pe lângă cea românească de stat. Chiar comune mari şi bogate, cum e Caramurat, au rămas ani întregi fără învăţământ german. In parohiile catolice preotul face şi pe învăţător. In cele protestante sunt învăţători speciali. Parohiile evangelice nu dau certificat de confirmare nimănui, dacă nu cercetează cel puţin 2 ani şcoala nemţească. Şcoala ce se face e destul de primitivă. Nu se învaţă decât puţin cetit (scris şi ortografia aproape de loc), istorioare din biblie şi ceva catehism. Din această cauză, când vor să scrie ceva, ei confundă şi literele, încât e greu să descifrezi scrisul acestor ţărani, aproape analfabeţi. Singura şcoală, bine organi-

zată, datorită între altele fondaţiei Sofia Luther, e cea din Constanţa. Aici s'a dat şi se dă atenţia cuvenită studiului limbei germane. Din 246 ore pe săptămână, 175 erau reservate studiului acestei limbi. In 1915/6 erau în total 207 elevi, dintre cari 7 din Germania, 24 din Austro-Ungaria, 8 din Turcia, 4 din Bulgaria, 1 Olandez, 12 din Grecia, 124 din România şi 27 fără cetăţenie recunoscută. Această şcoală era subvenţionată şi de „Reichschulfonds" cu câte 4000 mărci, iar din 1912 cu câte 4200 mărci pe an.

Libertatea religioasă a fost respectată şi în timpul Turcilor şi după aceea. O recunoaşte şi art. 3 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Comunităţile evangelice depind de Consiliul bisericesc superior din Berlin. Acest consiliu a trimis mai întâiu un preot la 1858 în Atmagea şi în filialele ei: Ciucurova, Cataloi, Cogealac, Tariverde şi Ortachioi. Constanţa atârna întâiu de Galaţi, pe urmă de Atmagea. Pastor evangelic propriu are numai din 1892. De Constanţa depind: Cobadin, Cogeala, Facria, Mamuzlu şi Sarighiol; apoi staţiunile: Alacap, Horoslar, Viile noui şi Sofular. Conform Regulamentului bisericesc din 1908, sunt parohii sau comunităţi bisericeşti deplin organizate şi biserici sau case de rugăciuni proprii şi simple staţiuni de predică. Administraţia bisericească o are un comitet, în care sunt câte 2 reprezentanţi din fiecare localitate. Toate aceste organizaţii sunt subordonate Consiliului bisericesc superior din Berlin, care are dreptul să revoce pe pastor. Fiind multe şi foarte risipite aceste colonii, ele sunt greu de administrat. Din această pricină se lăţesc sectele. Şvabii erau predispuşi spre sectarism încă de acasă, din Germania. Această predispoziţie au păstrat-o şi în Dobrogea. De aceea sunt aici atât de frecvente confraternităţile religioase (Bruderschaften) al căror scop e aflarea adevărului religios. Mai periculoşi pentru pacea şi ordinea publică au fost şi sunt baptiştii. Cuibul lor e Cataloi, unde astăzi sunt vreo 200, pe lângă alţi 56 evangelici şi 60 aconfesionali sau „sălbatici", cari nu aparţin nici unei confesiuni religioase. Adventişti sau Sabatani sunt la Viile noui în Constanţa şi în Sarighiol. Ei nu respectă nici sărbătorile mari ca Paştile şi Rusaliile.

Coloniile catolice au fost totdeauna mai de timpuriu şi mai bine îngrijite decât celelalte. Tulcea şi Malcoci aveau preot încă din 1847. Caramurat şi Colilia încă au primit curând. Sub regimul turcesc aceste parohii atârnau de episcopul catolic din Nicopole. Din 1883 ele depind de arhiepiscopia de Bucureşti. Biserici frumoase şi trainice sunt în Tulcea, Malcoci, Caramurat, Colilia şi Mangeapunar. O capelă e şi în Techirghiol. La catolici sunt foarte active şi congregaţiile Mariane.

Religioşi cum sunt aceşti colonişti germani, ei citesc cu mare atenţiune cuvântul lui Dumnezeu care e Sfânta Scriptură.

Lectura bibliei a imprimat un caracter de seriozitate gravă, de rigiditate chiar, credincioşilor evangelici mai cu seamă, la cari se constată şi un spirit zelotic. Ei opresc dansul, dispreţuesc cântecele populare lumeşti pe care le numesc ştrengăreşti sau de stradă (Schelmen- oder Gassenlieder). Jocul inocent de-a mingea îl consideră necreştinesc. Nu admit nici ciocnirea de păhare cu vin: „Să ai noroc!" Nici cârciume nu deschid. Lipsesc şi societăţile distractive şi cele sportive. In asemenea condiţiuni criminalitatea e disparentă, fireşte.

La catolici e o concepţie mai senină şi, ca urmare, se găsesc şi moravuri mai omeneşti. Ei admit dansul care se face pe rând la casa fiecărei fete. Flăcăii încă vin pe rând cu armonica şi cântă.

In urma civilizaţiei înaintate, multe obiceiuri populare au dispărut cu totul din Germania, dar se păstrează încă fidel la ţăranii din Dobrogea. De aceea ele merită toată atenţiunea, ca un patrimoniu popular vechiu. La Crăciun, de exemplu, în comunele germane catolice, fete îmbrăcate în alb ies cu Sf. Iosif şi cu un măgar (doi băeţi travestiţi astfel), şi, intrând din casă în casă, aduc daruri copiilor. Cu ele vine şi un Beelzebut pentru a speria pe copiii răi. Acest obiceiu de a colinda cu un măgar e de origine din Alsacia. (Vezi: Bruno Stehle, Volkstümliche Feste, Sitten und Gebräuche im Elsass in Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens, 10, 218). In Mangeapunar pruncul Isus, la Crăciun, e purtat de o fetiţă însoţită de alta, care poartă un cap de bou şi de unele care aduc coroană şi sabie în mână. Intrând în casă ele cântă:

Alle Jahre wieder Kommt das Christuskind Auf die Erde nieder, Wo wir Kinder sind.	In toţi anii vine pruncul Isus jos pe pământ, unde suntem noi, copiii.
Kehrt mit seinem Segen Ein in jedes Haus, Geht auf allen Wegen Mit uns ein und aus.	Intră în fiecare casă cu binecuvântarea sa, merge pe toate căile şi ne însoţeşte.
Tret' rein, tret' rein Du frommer Christ Gott voller Gnade Von dem Übel sage.	Intră, intră, evlaviosule creştin Dumnezeu plin de milă să ne mântuie de rău.
Von dem liebsten Jesulein Der Stern wird sich heben Zu dir Jungfrau rein.	Dela prea iubitul Isus steaua se va ridica la tine, preacurată fecioară.

După cântare întreabă pruncul Isus, dacă copiii din casă ascultă de părinţi, apoi le dă daruri. La eşirea din casă se cântă:

Jetzt legen wir alle die Hände aufs Blatt
Und sagen euch alle eine schön' gute Nacht
O Jesulein süss, O Jesulein süss
Gelobt sei Jesus Christus.

Acum punem toţi mânile pe foaie
Şi vă urăm tuturora o frumoasă noapte bună
O, dulce Isuse, o, dulce Isuse,
Lăudat fie Isus Hristos.

Anul nou e sărbătorit de flăcăi cu un colind şi urări de bine, apoi cu împuşcături şi sunete de treascuri. Fiind oprite în timpul din urmă împuşcăturile, se pocneşte din biciu. In Alsacia încă se colindă şi se urează la fel. Prin aceste pocnete şi împuşcături se crede că e alungat necuratul din sat.

In parohiile catolice din Joia şi până în Sâmbăta mare înainte de Paşti amuţesc toate clopotele:

Nach Mitten der heiligen Woche
Ziehen alle Glocken nach Rom,
Vom Glöcklein der Waldkapelle
Bis zur Riesenglocke im Dom.

La mijlocul săptămânii sfinte
Pleacă toate clopotele la Roma,
Dela clopoţelul capelei din pădure
Până la clopotul uriaş al catedralei.

In acest timp sacru, signalul se dă cu o scârţâitoare. In Vineria mare, în aceleaşi parohii catolice doi flăcăi înarmaţi, însoţiţi de un conducător, ţin paza mormântului Domnului, iar la Rusalii plantează armindeni (Maibaum) şi dansează veseli.

La cununie, prietenii mirelui cântă în Caramurat şi Mangeapunar această oraţie de nuntă:

Schönes Schätzlein, schönes Schätzlein,
Ei, was hört man von dir?
Ich hab gehört, du willst heiraten,
Ach wie schwer fällt das mir.

Frumoasă comoară, frumoasă comoară,
Ce se aude despre tine?
Am auzit, că vrei să te căsătoreşti,
O, ce greu îmi cade.

Heiraten, heiraten,
Ist gar ein hartes Band.
Kein Mensch ist auf Erden
Der es auflösen kann.

Căsătoria, căsătoria
E o legătură aspră.
Nu e nici un om pământean
Să o poată desface.

Auflösen, auflösen,
Kann es Gott nur allein,
Den nehmen wir zum Zeugen,
Dass er Helfer soll sein.

Să o desfacă, să o desfacă
Nu poate decât singur Dumnezeu,
Pe care îl luăm de mărturie
Ca să ne fie ajutor.

Rote Äpfel sind sauer,
Gelbe Beeren sind süss,
Und ich hab' dich geliebet,
Das weisst du gewiss.

Merele roşii sunt acre,
Boabele galbene sunt dulci
Şi eu te-am iubit,
O, ştii tu bine.

Geliebet, geliebet,
Was hab' ich davon?
Mein Herz ist betrübet
Das hab' ich zum Lohn

Iubire, iubire,
Ce-am profitat?
Inima mi-e turbure,
Aceasta mi-e răsplata.

Wenn ich und mein Schätzelein
Von einandergehen müssen,
So müssen zwei harte Stein'
Wasser lassen fliesen.

Dacă eu şi comoara mea
Trebue să ne despărţim,
Atunci două pietre aspre
Trebue să izvorască apă.

Dort steht er am Berge,
Schaut traurig zurück,
Ei, was hat er gelassen
Das irdische Glück

Acolo stă pe munte
Se uită trist înapoi,
Ei, şi-a părăsit
Fericirea sa pământească.

După această oraţie de nuntă urmează câteva detunături de puşcă, întocmai ca la anul nou.

In parohiile evangelice invitaţia la nuntă o face un conăcar (Hochzeitsbitter), împodobit cu panglici pestriţe şi cu un băţ înfrumuseţat tot aşa. El începe aşa:

Ich komme hereingeschritten,
Hätt' ich ein Pferd, käm ich geritten.

Eu vin mergând pe jos,
De-aş avea cal, aş veni călare.

*Domnişoarele de onoare (die Brautmädels) poartă coroane de flori pe cap, iar pe spate numeroase panglici. Cavalerii de onoare (die Brautjungen) au flori şi panglici la pălărie.

Momentul cel mai dramatic al cununiei este când mama sau nănaşa miresei îi ia coroana de flori de pe cap, simbolul virginităţii. Atunci întreaga asistenţă cântă următorul cântec de despărţire de părinţi şi de fetie:

S'ist mir auf der Welt nichts lieber
Als mein Stübchen wo ich bin.
Denn es wohnt ihm gegenüber
Eine so schöne Nachbarin.

Nu mi-e nimic mai drag pe lume
Decât odaia unde sunt.
Pentrucă locueşte faţă în faţă
O vecină atât de frumoasă.

Spielet auf, ihr Musikanten,
Spielet auf ein Lied so laut,
Denn ich seh' vor Augen stehen
Eine so schöne, zarte Braut.

Cântaţi, lăutari,
Cântaţi cu tărie un cântec,
Pentrucă văd înaintea ochilor
O frumoasă, gingaşă mireasă.

Und der Bräutigam steht daneben
Und ist mit goldenem Band geziert
Und dem Vater war's ein Leben
Weil er so schön war ausstolziert.

Şi mirele stă lângă ea
Şi e împodobit cu legătură de aur
Şi tatul se bucură
Pentrucă a fost împodobit aşa frumos.

Und die Mutter tut sich kränken,
Kränken tut sie sich so sehr,
Weil sie das Kind so schwer erzogen,
Zart an ihrer Herzensbrust.

Şi mama se supără
Se supără foarte mult,
Pentrucă ea a crescut copilul
Gingaş la sânul ei iubitor.

Und der Vater tut sie trösten,
Trösten tut er sie so sehr.
Dann wird Gott seinen Segen geben
Wenn man ihn recht bitten tut.

Şi tatăl o mângăie,
O mângăie foarte mult.
Dumnezeu îşi va da binecuvântarea
Dacă va fi bine rugat.

Cântecul acesta se aude la fel şi în parohiile catolice. acestea însă se mai adaogă şi alt cântec, precum urmează

Merkt auf, ihr Christen was ich euch erklär'
Merkt auf mit Fleiss : wo kommt der Ehestand her?
Den Ehestand hat kein Mensch erdicht'
Gott selber hat ihm eingericht' —
Im Paradies, im Paradies.

Insemnaţi-vă, creştini, ce vă spun,
Insemnaţi-vă de unde vine căsătoria?
Căsătoria n'a iscodit-o un om.
Dumnezeu însuşi a rânduit-o
In paradis, în paradis.

Als Gott den Adam erschaffen hat,
Gab er ihm ein, auf dass er schlief
Er nahm eine Ripp' aus Adams Leib
Und bildet daraus die Eva, sein Weib
Setzt ein die Eh', setzt ein die Eh'.

Când Dumnezeu a creat pe Adam
Il făcu să adoarmă.
I-a luat o coastă din trup
Şi zidi din ea pe Eva, soţia lui,
Intemeie căsătoria, întemeie căsătoria.

Der Ehestand ist ein fester Schluss
Und macht auch viel Verdruss.
Man muss sich geben geduldig drein
Muss denken: Es muss gelitten sein,
So lang Gott will, so lang Gott will.

Căsătoria e o legătură strânsă
Şi pricinueşte multă supărare
Trebue suportată cu răbdare
Trebue să cugeţi : E nevoie să suferim
Cât vrea Dumnezeu, cât vrea Dumnezeu.

Der Ehestand ist ein festes Band,
Muss gebunden sein durch Priesters Hand.
Und niemand darf sich wagen dran
Der dieses Band auflösen kann
Der Tod allein, der Tod allein.

Căsătoria e o legătură tare
Trebue legată de mâna preotului.
Şi nimeni n'are voie să se atingă de ea
Cine poate desface această legătură,
Moartea, singură, moartea singură.

După ce i s'a luat coroana, mireasa părăseşte sala de dans şi lapădă haina cea albă de până atunci, apoi în altă haină ea se întoarce şi dansează mai departe. Obiceiurile şi cântecele acestea sunt şi în Oberpfalz. Evangelicii, în deosebire de catolici, cântă şi la ocaziuni de acestea mai mult numai cântece religioase.

După înmormântări se fac pomeni. E vechiul „Totenopfer" germanic, împotriva căruia zădarnic a luptat biserica creştină şi autorităţile Statului.

Sunt şi multe superstiţii.

De exemplu : credinţa în vrăji şi în farmece, descântarea bolilor, strigoii ş. a. Dacă un copil are cârcei sau convulsiuni, atunci se arde o bucăţică de panglică dela nuntă şi cenuşa aceea, amestecată cu apă, i se dă copilului s'o bea. — La tuberculosă, bolnavul trebue să se scoale într'o Vinere în tăcere, să se ducă după uşă, să ridice braţele sus spre colţurile casei şi, balansându-le încoace şi încolo, să strige :

Der Zimmermann hat's Maass verloren
Und ich auch.
Der Zimmermann will's Mass wieder haben
Und ich auch
Gottvater, Gottsohn, Gottheiliger Geist.

Dulgherul a perdut măsura
Şi eu asemenea.
Dulgherul vrea să aibă iarăş măsura
Şi eu asemenea.
Dumnezeu tatăl, Dumnezeu fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt

Dacă această invocaţiune nu foloseşte întâia dată, ea trebue să se repete în trei Vineri după olaltă.

Impotriva frigurilor, Joi seara se leagă o lăgătură albă pe corpul bolnavului. Vineri această legătură se ia şi se aşează pe un pom, recitându-se:

Guten Morgen Pflaumenbaum,	Bună dimineaţa, prunule,
Ich glaub' dir.	Eu am credinţă în tine
Siebenundsiebzigerlei Fieber plagt mir,	Friguri de 77 de feluri mă chinue
Der erste Vogel, wo auf dich tritt,	Intâia pasere ce se aşează pe tine.
Der mein Fieber mit sich ritt	Să ducă friguriie mele cu sine
Gottvater, Gottsohn u. s. w.	Dumnezu tatăl, fiul ş. a. m. d.

Obiceiul există şi în Germania la Şvabi.

Impotriva pecinginei se rostesc versuri sacramentale ca acestea:

Heute ist Sonnabend, aller Juden Sabattag	Astăzi Sâmbată, şabasul tuturor Evreilor
Kein Schweinefleisch essen sie nicht,	Ei nu mănâncă carne de porc
Kein Bein brechen sie nicht.	Ei nu rup nici un os.

Dacă copiii sunt răi şi plâng mult, îi duc în coteţul găinilor şi aici îi ridică până la cătuşi, unde dorm găinele.

Despre strigoi se crede că umblă noaptea şi apasă pieptul oamenilor, împiedicându-le răsuflarea. Unei femei din Caramurat i-ar fi băut tot laptele din ţâţe.

Potcoava, aducătoare de noroc, caracteristică în pragul casei Românilor şi Nemţilor din Germania, la coloniştii din Dobrogea nu se găseşte.

Cântece populare.

Cântecul popular e de cea mai mare însemnătate pentru vieaţa sufletească a unui neam. Câtă vreme există un cântec popular, există şi un suflet, un izvor nesecat de acţiune şi de inspiraţiune; iar când a murit cântecul, lâncezeşte şi moare şi sufletul. Sufletul unui neam, însă, nu e numai principalul element constitutiv, de vieaţă naţională ci şi legătura cea mai trainică între fiii aceluiaş neam. Sub acest raport, cântecul e mai preţios decât graiul însuşi. Sunt atâtea persoane în străinătate care vorbesc foarte bine limba noastră sau o altă limbă şi totuş sunt cu desăvârşire înstrăinate de noi, fiindcă nu ne cântă cântecele, nu ne înţeleg durerile şi aspiraţiunile noastre cele mai tainice. Prin urmare, criteriul cel mai sigur al naţionalităţii rămâne cântecul. Odată pierdut, nimic nu-l mai poate învia: nici şcoala, nici asociaţiile muzicale şi corale, nici un mijloc artificial. Are dreptate, deci, poezia populară românească atunci când stabileşte o legătură atât de strânsă între cântec şi suflet:

Cântă-mi, mândro, cântecul,
Că mi-e drag ca sufletul.

In cazul concret, de care ne ocupăm, cântecul popular mai are şi altă importanţă. El arată nu numai regiunea germană de unde au plecat la început aceşti colonişti, ci şi momente din trecutul lor destul de sbuciumat. Acest din urmă punct de vedere a fost cu totul neglijat de cercetătorii de până acum ai cântecului popular. Domnul *Paul Traeger* a descoperit cântecul: „Auf ihr jungen, deutschen Brüder" („Sculaţi, tineri fraţi germani"), care nu se găseşte în nici o culegere de poezii populare germane.

Cântecele populare nemţeşti din Dobrogea sunt flori sălbatice, neîngrijite de nimeni. Nimeni n'a cules arii sau texte din aceste cântece. Unele sunt vechi, cu reminiscenţe foarte arhaice, din secolele 15 şi 16, ce nu se mai potrivesc cu împrejurările vieţii actuale. Din 95 cântece populare, cunoscute de domnul P. Traeger în Dobrogea, abia 12 sunt de origine cultă. Dar şi între aceste 12 sunt unele ce nu se cunosc nici în Germania, mai ales cântece patriotice de: Maler Müller, Schubart, Pfeffel, Graf Fr. Leopold Stolberg, Joh. Rud. Wyss, Kaspar Friedrich Lossius, Fr. L. Bührlen, Samuel Fr. Santer, Theodor Körner, Max von Schenkendorf. Lipsesc, în schimb, cântece din cele mai cunoscute astăzi de toată suflarea germană ca: Loreley de Heine, In einem kühlen Grunde de Eichendorff, Steh'ich in finstrer Mitternacht de Hauff, So leb denn wohl du stilles Haus de Raimund.—Ultimii emigranţi din Rusia au adus cu ei: „Cântecul emigrantului" (Auswandererlied) de Sauter şi „Lacrimi, lacrimi am vărsat" (Tränen, Tränen hab' ich viel vergossen) de Hofmann von Fallersleben.

In comunele evangelice din Dobrogea, ca şi în general la protestanţi, există un spirit zelotic foarte ostil cântecelor populare pe care le numesc „ştrengăreşti" şi „de stradă". In cele catolice e un spirit mai larg, mai tolerant, mai generos, în această privinţă. D. P. Traeger spune că, intrând în şcoala primară din Caramurat şi întrebând pe copii ce alte cântece mai cunosc în afară de cele învăţate în şcoală, după un moment de răsgândire copiii au cântat cu toţii cântecul popular erotic: „E timpul să ne culcăm" ('S ist Zeit,'s ist Zeit zum Schlafengehen). Intr'o comună evangelică nu se poate închipui aşa ceva. Caracterul arhaic al acestor cântece se observă, atât în text, cât şi în melodie. Timpul nu le-a lustruit de loc. Melodiile înseşi sunt monotone şi stridente. Din cântecul melodic al Ruşilor şi Românilor aceşti colonişti n'au învăţat nimic, precum recunoaşte şi d-l P. Traeger. Sunt caracteristice refrenele şi strigătele: „Ei-ei, io-io, oho" şi a. la care ţin foarte mult.

După conţinut, cele mai multe cântece populare sunt de dragoste. Norocul şi nenorocul în dragoste, despărţirea, părăsirea,

dorul, durerea pentru moartea sau infidelitatea persoanei iubite ş. a. sunt subiectele acestor cântece. Sunt însă şi poezii epice, cântece bătrâneşti, balade cu istorii de iubire ale cavalerilor şi vânătorilor. Aşa e cântecul cavalerului Eduard şi al iubitei sale Ida, pe care îl reproducem şi noi mai la vale, atât în originalul nemţesc, cât şi în traducere românească. Apoi: „Odată în frunzişul întunecos al grădinei" „Eu stam pe un munte înalt" (Ich stand auf hohem Berge), amintită şi de Goethe ca existentă în Alsacia la 1771. E şi un cântec istoric din răsboiul de moştenire al Bavariei: „Impărate Iosif, mai vrei?" (Kaiser Ioseph, willst du noch?) şi unul foarte recent, din răsboiul din urmă, despre lupta dela Turtucaia (Schlacht bei Tutrakan), pe care încă îl reproducem aici, deşi domnul P. Traeger se temea să-l publice pentru a nu cauza ceva rău, prin aceasta, coloniştilor. E de remarcat că nu există la aceşti colonişti cântece de beţie (Trinklieder), fiind un popor foarte treaz şi cuminte. Şi aceasta încă dovedeşte cât preţ trebue să punem pe vorbe ca: „a luat luleaua neamţului".

Analizând cântecele populare nemţeşti, în număr de 22, din Cogealac, Facria şi Mangeapunar, după conţinut (oameni, localităţi, împrejurări) şi după dialect, se constată că toate sunt din Germania de Sud şi, anume din Pfalz, unde se găsesc 20 din ele; în Hessen 18; în Şvabia 14; în Alsacia 6. Din aceste 22 cântece abia 9 se găsesc şi în provinciile Germaniei de Nord. Iată cum confirmă cercetările linguistice şi folklorice rezultatele cercetărilor istorice. Coloniştii catolici din Dobrogea sunt originari din Pfalz şi anume din împrejurimile Heidelberg-ului, adică din Pfalz-ul de Baden şi Rhein. Pe lângă 56 cântece populare culese personal de d-l P. Traeger, D-sa a întrebuinţat şi culegerea de 39 cântece lumeşti, făcute în 1915 de Arthur Byhan la aceşti colonişti germani din Dobrogea.

Din cele mai multe reţinem aici următoarele:

Ritter Eduard.

Einst in Gartens dunklem Laube
Sassen treu zwei Hand in Hand,
Ritter Eduard neben der Ida
Schlossen treu ein festes Band.

Ida weinte, Eduard tröst sie..
Ida lässt das Weinen sein
„Wenn die Rosen wieder blühen,
Werd' ich wieder bei dir sein."

Und er zog bei Mondes Schimmer
In die Schlacht fürs Vaterland
Und gedachte oft an Ida,
Wenn der Mond am Himmel stand.

Cavalerul Eduard.

Odată în întunecosul frunziş al grădinei
Şedeau doi inşi mână în mână:
Cavalerul Eduard lângă Ida
Legă cu credinţă o legătură strânsă.

Ida plângea, Eduard o mângăie.
Ida încetează a mai plânge.
„Când iarăş vor înflori trandifirii,
Voiu fi din nou la tine."

Şi el plecă la lumina lunei
In răsboiu pentru patrie
Şi se gândia deseori la Ida,
Când luna se înălţa pe ceriu.

Als ein Jahr, ein Jahr verflossen
Und die erste Knospe brach,
Kommt der Ritter in den Garten
Wo zuletzt er Ida sah

Was erblickte er von ferne?
Einen grossen Hügel stehn,
Und auf Marmor stand geschrieben
„Oben wirst mich wieder sehn."

Darauf zog er in das Kloster
Legte Helm und Pausen ab
Und gedachte oft an Ida
Wenn der Mond am Himmel stand.

Dupăce trecu, trecu un an
Şi crăpă cel dintâiu mugur,
Vine cavalerul în grădină,
Unde văzu mai pe urmă pe Ida

Ce văzu de departe?
Ridicându-se o movilă mare
Şi pe marmoră era scris:
„Sus tu mă vei revedea."

Apoi se duse la mănăstire,
Lepădă coif şi scuturi
Şi cugeta deseori la Ida,
Când luna se înălţa pe ceriu.

Treubruch

Du Tor, du brichst den Schwur der Treue
Du liebest mich schon lange Zeit nicht mehr
Hab' nur Geduld, es trifft dich einst die Reue
Dann schlägt dein Herz von lauter Vorwürf schwer.

In der Blüte meiner schönsten Jahre
Gab ich mich zum Opfer für dich hin.
Du raubest mir die Unschuld samt der Tugend
Spott und Hass war höchstens mein Gewinn.

Die Liebe hast du mir geschworen
Du nahmest Gott zum Zeugen für dich an
Na, ist deine Liebe schon ganz verloren?
Und seht, wie sich der Mensch verändern kann.

Ich will nicht mehr mein Herz verschenken
Weil ja die Liebe nicht mehr möglich ist.
An dich will ich solange denken,
Bis einst der Tod mein nasses Auge bricht.

Infidelitate

Nebun, tu calci jurământul credinţei
Tu nu mă mai iubeşti de mult.
Ai numai răbdare, te va ajunge căinţa
Atunci ţi se va rupe inima de greutatea remuşcărilor.

In floarea anilor mei celor mai frumoşi
M'am oferit jertfă ţie.
Tu mi-ai răpit nevinovăţia şi virtutea
Batjocura şi ura mi-a fost, cel mult, răsplata

Mi-ai jurat iubire,
Ai chemat pe Dumnezeu mărturie
Ei bine, s'a perdut cu totul iubirea ta?
Vedeţi cum se poate schimba omul.

Eu nu vreau să-mi împart inima,
Pentrucă iubire nu mai e cu putinţă.
La tine vreau să cuget atâta,
Până când moartea-mi va închide ochii plânşi.

* * *

Schlacht bei Tutrakan

Wer ist bei Tutrakan ausgerissen
Und hat die Munition weggeschmissen
Wer ist bei Tutrakan durchgebrannt
Und gleich bis nach Topraisar gerannt?

Lupta dela Turtucaja

Cine a tulit-o la fugă la Turtucaia
Şi a asvârlit muniţia?
Cine a fost pârjolit la Turtucaia
Fugind îndată până la Topraisar?

Ja, die Romäner, ja, die Romäner, Ja die Romäner mit Hurra!	Da, Românii, da, Românii Da Românii cu strigăte de ura!
In Topraisar gibts auch keinen Halt Weil die deutsche Artillerie fürchterlich knallt Dann heisst es wiederum durch- gebrannt Und gleich bis nach Babadag gerannt	Nici la Topraisar nu e oprire, Pentrucă artileria germană bate îngrozitor Apoi iarăş se chiamă pârjoliţi Şi fug îndată până la Babadag.
Ja die Romäner, ja die Romäner, Ja die Romäner mit Hurra!	Da, Românii, da, Românii Da Românii cu urale!

(Vezi „Bilder aus der Dobrudscha", Constanţa 1916—1919, pag. 191.)

Trübsinn	Mâhnire
Ist alles dunkel, ist alles trübe, Dieweil mein Schatz eine andere liebt Ich hab' geglaubt, er liebet mich Aber nein, aber nein, er hasset mich.	Totul e întunecos, totul e trist, Pentrucă odorul meu iubeşte pe altcineva Eu am crezut, că mă iubeşte pe mine Dar nu, dar nu, el mă urăşte.

(Vezi: *Paul Traeger*, Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922 Ausland und Heimat-Verlag, pag. 201, 202 şi 206).

Incheiere şi câteva rectificări.

Coloniile germane din Dobrogea, precum am văzut, au început să se aşeze pe la mijlocul veacului trecut (1840) şi s'au aşezat definitiv pe la sfârşitul aceluiaşi veac (1891). Migraţiunile durează, deci, timp de 50 de ani. — Din întâia perioadă avem coloniile: Tulcea, Malcoci, Atmagea, Cataloi şi Ciucurova. Din a doua periodă sunt: Cogealac, Tariverde, Facria, Caramurat, Colilia, Constanţa şi Cogealia. In sfârşit din a treia perioadă ne-au rămas, pe lângă coloniile mai însemnate: Cobadin şi Sarighiol, şi câteva elemente sporadice la: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacă şi Viile noui la Constanţa. — Am văzut că aceşti colonişti au o bunăstare materială înfloritoare, se sporesc normal, sunt viguroşi şi sănătoşi şi, în multe privinţe, ei iau înainte chiar elementului conducător al provinciei Românilor. Popor de ţărani, aceşti colonişti au păstrat şi păstrează mai fidel chiar decât fraţii lor Germani din patria-mamă: moravuri, obiceiuri, cântece şi cultură, părţile cele mai alese ale patrimoniului lor strămoşesc.

In urmare, oricine poate vedea, cât temeiu trebue să punem pe cele mai multe acuzaţiuni ce ne aduce domnul *Paul Traeger* în cartea sa despre Nemţii din Dobrogea, citată mai înainte, din care am reţinut şi noi cele mai multe date şi informaţiuni în lucrarea de faţă. De dragul adevărului şi al dreptăţii, ţinem să rectificăm anumite greşeli şi să punem la punct anumite chestiuni.

Astfel e fundamental greşit D-sa atunci când ia în nume de rău Statului nostru colonizarea de veterani şi de Mocani pe terenul rămas liber după colonizarea Germanilor. (Vezi cele scrise de D-sa la pag. 107 despre Sarighiol ş. a.). Dacă Statul nostru ar fi deposedat şi alungat din ţară pe coloniştii germani, cum a făcut guvernul prusac cu Polonii din Posen, ar fi avut, poate, cuvântul să protesteze. Dar câtă vreme Statul nostru încearcă să se afirme şi prin opera aceasta de colonizare, legal şi cinstit, cine poate să-i reproşeze ceva? De altfel se ştie din vechime: „Salus rei publicae summa lex esto."

Tot atât de greşit e D-sa, când vorbeşte despre tendinţele sistematice de romanisare ale guvernelor noastre (p. 216). In privinţa aceasta mai curând trebue să fim învinuiţi de indolenţă decât de intoleranţă. O statistică recentă dovedeşte că în provinciile de curând alipite la sânul ţării-mame numărul publicaţiilor periodice minoritare este cu mult mai mare decât al celor româneşti. Tot astfel este, relativ, şi numărul şcoalelor minoritare, în particular germane. Dacă guvernele noastre ar avea tendinţe de romanisare cu orice preţ, n'ar fi dat voie să se organizeze, ani de a rândul, la Sibiiu şi în alte centre, cursuri universitare germane cu profesori aduşi dela Berlin, Leipzig, ş. a. După încercările neizbutite ale altora (Unguri, Englezi şi de ce nu? Germani) noi găsim că e inutil să mai experimentăm cu alchimia aceasta. N'am luat, deci, şi nu vom lua în nume de rău compatrioţilor noştri germani, când în formele cuvenite, îşi manifestă sentimentele lor naţionale, fie că felicită pe Kaiser, fie că contribue cu obolul lor pentru crucea roşie germană, sau pentru alte scopuri naţionale. Putea, deci, d. P. Traeger prea bine să publice listele de contribuire ale acestor concetăţeni ai noşti pentru crucea roşie germană şi în răsboiul din urmă, fiind încredinţat că n'are să li se întâmple nici un rău contribuenţilor. Noi ştim că dragoste cu sila nu se poate.

Mai nostim e D-sa şi unii scriitori germani, când vorbesc de persecuţii şi şicane din partea administraţiei româneşti, compusă în cea mai mare parte din funcţionari evacuaţi din Basarabia după tratatul dela Berlin, oameni de „strânsură" (ein wahres Gesindel, p. 101). Să nu uite d. Traeger şi connaţionalii săi că acestă administraţie de strânsură a construit podul Regele Carol I peste Dunăre la Cernavoda, că ea a modernizat micul şi neînsemnatul port maritim Kjustendje în portul Constanţa de astăzi, cu silozuri şi magazii uriaşe, de mărfurile cărora s'au bucurat foarte mult biruitorii germani în Septembre 1916, („die reichen und kostbaren Vorräte dieses riesenhaften Warenstapelplatzes". Vezi „Bilder aus der Dobrudscha" herausgegeben von der deutschen Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha in eigenem Velag, Constantza 1918, p. 330). Să nu uite apoi d. P. Traeger

şi tovarăşii săi că, dintre oamenii aceştia de „strânsură", s'a ales un Ioan Bănescu, învrednicit în calitatea lui de revizor şcolar nu numai de prietenia oamenilor mari ai noştri, ci şi de aceea a savantului antropolog elveţian E. Pittard. Despre faptele lui ca primar al Constanţei (primărie, poştă, cazinou comunal, biserica Adormirea Maicei Domnului, cartierul românesc, linia ferată Constanţa-Mamaia şi Portul Constanţa) s'a putut convinge şi d. Traeger, ori cât de grăbit şi preocupat de alte probleme ar fi fost, în timpul petrecut la Constanţa.

Şi fiindcă D-sa îşi încheie cartea constatând situaţia politică nefavorabilă a acestor connaţionali ai săi şi prognosticând că cei mai mulţi vor emigra în America, noi ţinem să arătăm că de astă dată nu se adeveresc cuvintele D-sale. Coloniştii germani din Dobrogea nu se duc peste ocean, fiindcă se simt bine în ţărişoara aceasta. Mult hulitul Stat român, cel cu administraţia atât de păcătoasă, a publicat — s'afle aceasta şi d. P. Traeger şi consoţii — Decretul-lege 4236 din 6 Octombre 1919 pentru trimiterea coloniştilor austro-ungari şi germani în drepturile lor anterioare legilor exepţionale ruseşti în „Monitorul Oficial", Bucureşti, No. 15 din 23 Aprilie 1922.

Et nunc gentes erudimini...

Ion Georgescu
Profesor la liceul „Mircea cel Bătrân"
Constanţa.

oooooᵒooooo
ooooᵒooooo

CUPRINSUL: